

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

СЕДОВ ДІМІТРІЙ ОЛЕГОВИЧ

Допускається до захисту: В.о.
завідувача кафедри
міжнародних відносин і
зовнішньої політики,
д.е.н., проф.
Лимар В.В.
« ____ » ____ 2024 р.

**ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ**

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Магістерська робота

Науковий керівник:
Прихненко М.І., старший викладач
кафедри міжнародних відносин
і зовнішньої політики,
к.політ. н.

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:

(підпис)

Вінниця – 2024

Седов Д.О. Європейська інтеграція України в умовах повномасштабного російського вторгнення. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітня програма «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У роботі проаналізовано сучасні виклики, що стоять перед Україною на шляху до європейської інтеграції. Висвітлено основні аспекти політичних, економічних та соціальних труднощів, які ускладнюють процес інтеграції країни до Європейського Союзу. Дослідження ґрунтується на принципах комплексного підходу, системного аналізу та наукової об'єктивності, що дозволяє глибше зрозуміти контекст і механізми інтеграційних процесів.

Особлива увага приділяється перспективах розвитку співпраці України з ЄС у різних сферах, включаючи економіку, енергетику та безпеку. В роботі також розглядаються рекомендації щодо подолання існуючих бар'єрів і зміцнення євроінтеграційного курсу України. Дослідження підтверджує, що успішна європейська інтеграція України можлива за умови реалізації структурних реформ та активної міжнародної підтримки.

Ключові слова: Україна, Європейський Союз, повномасштабне російське вторгнення, європейська інтеграція.

82 с., Бібліограф.: 62 найм.

ABSTRACTS

Sedov D. Ukraine's European Integration in the context of a full-scale Russian invasion. Specialty 291 "International Relations, Public Communications and Regional Studies", study program "International communications and mediation in conflict resolution". Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

This paper analyzes the current challenges faced by Ukraine on its path to European integration. It highlights the main aspects of political, economic, and social difficulties that complicate the country's integration process into the European

Union. The research is based on principles of a comprehensive approach, systemic analysis, and scientific objectivity, allowing for a deeper understanding of the context and mechanisms of integration processes.

Particular attention is paid to the prospects for developing cooperation between Ukraine and the EU in various areas, including the economy, energy, and security. The paper also discusses recommendations for overcoming existing barriers and strengthening Ukraine's Euro-integration course. The study confirms that successful European integration of Ukraine is possible, provided that structural reforms are implemented and active international support is given.

Keywords: Ukraine, European Union, a full-scale Russian invasion, European integration.

82 p., Bibliography: 62 items.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження.....	8
1.1. Стан вивчення проблеми.....	8
1.2. Аналіз джерельної бази дослідження.....	12
1.3. Методологічні засади дослідження.....	16
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНИ.....	19
2.1. Місце України у зовнішньополітичній стратегії діяльності Європейського Союзу.....	19
2.2. Нормативно-правова база діяльності ЄС як орієнтир євроінтеграції України.....	22
2.3. Політико-правові особливості європейської інтеграції України.....	28
2.4. Економічні та безпекові особливості європейської інтеграції України.....	46
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ІЗ РОСІЄЮ.....	51
3.1. Політичні та безпекові виклики співпраці України з ЄС.....	51
3.2. Вплив повномасштабного російського вторгнення на формування переговорної рамки між Україною та ЄС.....	56
3.3. Перспективи європейської інтеграції України в умовах ведення війни.....	64
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Актуальність. Російська агресія кардинально трансформувала геополітичний порядок у Європі, змусивши Європейський Союз переглянути свою політику щодо безпеки, солідарності та розширення. Україна опинилася на передовій лінії захисту європейських цінностей, таких як демократія, права людини та верховенство права, що зміцнило її прагнення до членства в ЄС.

Війна створила безпрецедентні виклики для економіки, політики та соціальної стабільності України. Європейська інтеграція в умовах війни набуває особливої складності, адже держава змушена одночасно боротися за незалежність і виконувати вимоги ЄС щодо реформ.

Європейська інтеграція України є важливим етапом у розвитку країни, що має на меті інтеграцію в європейське співтовариство та досягнення стандартів ЄС у різних сферах життя. Основними викликами на цьому шляху є політичні, економічні та соціальні проблеми, які потребують системного підходу для їх подолання. Серед найбільш актуальних викликів можна виділити корупцію, недостатню правову базу, нерегульовану економіку та конфлікти на території країни, які стримують розвиток та реформування. Ці фактори негативно впливають на довіру з боку міжнародних партнерів та сповільнюють процеси інтеграції.

У той же час європейська інтеграція відкриває численні перспективи для України, зокрема в економічній та соціальній сферах. Поглиблення співпраці з Європейським Союзом може забезпечити доступ до нових ринків, інвестицій та технологій, що сприятиме розвитку національної економіки. Крім того, інтеграційні процеси сприяють зміцненню демократичних інститутів, забезпеченню прав людини та підвищенню якості життя населення. Позитивні зміни у суспільстві можуть стати основою для стабільного розвитку країни в майбутньому.

Реалізація євроінтеграційних процесів вимагає від України здійснення структурних реформ, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату,

розвиток інфраструктури та забезпечення належного рівня життя для населення. Важливим аспектом є підтримка з боку міжнародних організацій, яка може включати фінансування проектів, технічну допомогу та консультації щодо проведення реформ. Україна повинна бути активним учасником цього процесу, щоб реалізувати свій потенціал у рамках європейської інтеграції.

Європейська інтеграція України також передбачає адаптацію національного законодавства до стандартів ЄС, що є важливим етапом на шляху до членства в спільноті. Це вимагає детального аналізу та перегляду існуючих законів, а також розробки нових нормативно-правових актів, що відповідають вимогам Європейського Союзу. Спільно з цим, необхідно забезпечити ефективну імплементацію цих норм, що потребує кваліфікованих кадрів та підготовки відповідних інституцій. Без належного юридичного забезпечення та готовності державних структур до змін, процес інтеграції може бути значно ускладнений.

У червні 2022 року Європейська Рада ухвалила історичне рішення про надання Україні статусу кандидата на членство. Це стало важливим кроком на шляху інтеграції, однак потребує глибокого аналізу умов, викликів і перспектив, які стоять перед країною.

Дослідження теми європейської інтеграції України після початку повномасштабного російського вторгнення має стратегічне значення. Воно дозволяє зрозуміти не лише механізми адаптації України до європейських стандартів, але й спрогнозувати наслідки для регіональної стабільності, міжнародної політики й майбутнього Європи.

Об'єктом дослідження є інтеграція України до Європейського Союзу.

Предметом дослідження є євроінтеграція України до ЄС після початку повномасштабного російського вторгнення.

Мета магістерської роботи проаналізувати особливості європейської інтеграції України до ЄС після початку повномасштабного російського вторгнення.

Завдання дослідження. Для досягнення зазначеної мети були визначені наступні завдання дослідження:

- Дослідити стан вивчення проблеми
- Проаналізувати джерельну базу дослідження
- Надати загальну характеристику євроінтеграційних прагнень України
- Проаналізувати політичні та безпекові виклики співпраці України з ЄС в умовах війни із росією
- Дослідити вплив повномасштабного російського вторгнення на формування переговорної рамки щодо вступу України до ЄС
- Проаналізувати перспективи співпраці України та ЄС в умовах ведення війни.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі викликів і перспектив європейської інтеграції України, що дозволяє виявити специфіку інтеграційного процесу в контексті сучасних політичних та економічних реалій.

Науково-практична значущість роботи полягає в розробці рекомендацій, які можуть бути використані державними органами, науковими установами та громадськими організаціями для підвищення ефективності євроінтеграційної політики України.

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, загальний обсяг якої становить 77 сторінок.

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження

1.2. Стан вивчення проблеми

Якщо говорити про еволюцію процесів євроінтеграції, важливо відзначити, що багато вчених та дослідників намагалися структурувати свої знання в рамках різних теорій. Це зумовлено прагненням зрозуміти основні риси успішної європейської інтеграції та особливості реалізації різних проєктів. Тому, вивчаючи теорії європейської інтеграції, слід звернути увагу на такі роботи, які надають уявлення про основи та принципи кожної з теорій: У своїй маніфестній праці «Пан-Європа» Ріхард Куденхове-Калергі висунув ідею створення загальноєвропейських інститутів, спираючись на принципи федералізму. Він підкреслював, що така система допоможе подолати зовнішні загрози та що успіх євроінтеграції залежить від доброї волі держав-членів, при цьому не обмежуючи їх суверенітет [2].

Декларація Робера Шумана, в якій він описував концепцію європейської федерації як фінальну мету інтеграційних зусиль, стала основою для подальшого розвитку теорії федералізму в контексті євроінтеграції. Ще одна важлива робота належить А. Бріану, в якій він пропонує конкретні кроки для об'єднання Європи та подальшого її розвитку.

У праці А. Спіннеллі «За вільну і єдину Європу. Проєкт маніфесту», відомій як «Маніфест Вентотене», автори сформулювали ідею федералізації Європи, що має на меті запобігання війнам та їх негативним наслідкам. Стенлі Хоффман також зробив вагомий внесок в теорію міжурядовості, акцентуючи увагу на суверенітеті та національних інтересах.

Становлення та закріплення європейських цінностей має давню історію, що бере свій початок із ранньомодерної епохи та творчості видатних мислителів XVII–XVIII ст.: Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта та ін. Новітній період цього процесу розпочався після Другої світової війни. Перша організація, що була покликана об'єднати європейські країни для

забезпечення та втілення ідеалів і принципів, які є їх спільним надбанням, була Рада Європи (далі – РЄ), створена 5 травня 1949 р. Умовою вступу до неї стало визнання прав і свобод громадян у країнах-членах, тобто визнання базових європейських цінностей. Україна увійшла до складу цієї організації у 1995 р. Європейська інтеграція, котра йшла впродовж другої половини ХХ ст. і логічно завершилася створенням у 1992 р. Європейського Союзу (далі – ЄС), мала на меті втілення цінностей миру та демократизацію всього європейського простору. Базові ціннісні основи ЄС знайшли своє відображення у документі «Хартія основних прав Європейського Союзу» [4]. Проект документу був урочисто проголошений на засіданні Європейської Ради 7 грудня 2000 р., а повну юридичну силу він отримав 1 грудня 2009 р. разом із набранням чинності Лісабонського договору. Прийняття цього документу було викликане необхідністю визначити спільні цінності нового політичного утворення (Європейського Союзу) й гарантувати основні права громадян уже в контексті 108 законодавства та інститутів ЄС. У «Хартії» права і свободи громадян ЄС постали як цінності всіх країн-членів Євросоюзу, на яких ґрунтується діяльність інститутів ЄС, про що зазначено у преамбулі документу: «Народи Європи, утворюючи все більш згуртований та тісний союз, прийняли рішення будувати разом мирне майбутнє на основі спільних цінностей... Європейський Союз сприяє збереженню та розвитку цих спільних цінностей за поваги до різноманіття культур та традицій народів Європи, рівно як і до національної самобутності держав-членів та організації їх публічної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях». [62]

Е. Моравчик у своїх працях доводив, що успіх інтеграційних процесів у Європі можливий через угоду між державними лідерами, розкриваючи основні положення міждержавної теорії. Що стосується українських досліджень, то в історіографії більшість праць зосереджена на розвитку Європейського Союзу, в той час як теорії європейської інтеграції залишаються недостатньо дослідженими, часто повторюючи думки закордонних вчених. Серед українських дослідників особливо популярною є тема європейської ідеї,

її формування та трансформації, про що свідчать роботи С.В. Віднянського, В.П. Газіна та інших.

В окремих підтемах, таких як спільна зовнішня та безпекова політика, українські вчені, зокрема О. С. Александров, В. В. Копійка і І. В. Яковюк, представили досить значні напрацювання, зокрема, Яковюк розглянув ці питання в деталях у своїх роботах.

Обговорюючи Спільну зовнішню і безпекову політику (СЗППБ) Європейського Союзу, варто звернути увагу на внесок дослідників, таких як Віталій Солових і Олександр Москаленко. Їх робота чітко висвітлює еволюцію цієї політики в контексті сучасного ЄС, а також ініціатив, спрямованих на її вдосконалення. Важливим є також підхід Джоліона Ховорта, який пропонує національно-міжурядовий підхід до безпекової політики Союзу.

Окрім того, багато наукових праць присвячено порівнянню національних зовнішніх політик окремих країн ЄС з його спільною зовнішньою політикою, зокрема роботи Я. Маннери. Аналіз еволюції зовнішньої політики ЄС та її інституційного розвитку проведено Х. Магоні, М. Смітом, С. Маршем і Х. Макенштейном. Дослідження М. Поллака та А. Васконселоса зосереджуються на безпекових аспектах і питаннях мілітаризації.

Тема мілітаризації ЄС досліджена не так широко, але цікавість викликають публічні заяви представників Союзу та офіційні документи, які висвітлюють підходи ЄС до розвитку військової складової. В цілому, наукові дослідження, що порівнюють ініціативи мілітаризації та ідеї європейської інтеграції, надають важливу інформацію для розуміння цих процесів [1].

Якщо ми розглянемо зміни в міжнародному порядку у 2022 році, то існує обмежена кількість наукових праць, присвячених трансформації євроінтеграційних процесів у цей період. Більшість інформації походить з експертних оцінок, які аналізують вплив початку війни на політику ЄС.

Увагу слід приділити публічним заявам представників інтеграційного об'єднання та національних урядів, оскільки вони відображають реакцію ЄС

на зміни у міжнародному середовищі і напрямки його інтеграційної політики. Аналізуючи ці промови і документи, представлені на конференціях і самітах, можна зрозуміти, які цінності керують європейською інтеграцією і як ЄС прагне утвердити свої позиції серед інших міжнародних акторів.

Для більш детального аналізу трансформації політики ЄС у 2022 році важливо звернутися до матеріалів окремих аналітичних центрів, а також ознайомитися з програмами і заявами, розміщеними на офіційному сайті Європейського Союзу, які описують стратегічні плани інтеграційного об'єднання. В цілому, найбільше уваги в дослідженнях приділяється темам, пов'язаним із євроінтеграційними процесами та розвитком Європейського Проєкту, що мають свої корені ще з початку етапу інтеграції. Наприклад, найбільш вивченими є теорії європейської інтеграції, розвиток Європейських Проєктів, їх історія, трансформація, а також основи європейської ідеї, ролі окремих держав у формуванні ЄС, питання європейської ідентичності, а також військова і політична складові інтеграції [3, с.312].

Коли ми стверджуємо, що ці теми краще досліджені, ми маємо на увазі наявність ряду ґрунтовних наукових праць, які детально висвітлюють ці питання. Щодо Спільної зовнішньої та безпекової політики, а також мілітаризації ЄС, ці теми є новішими, і тут спостерігається менша кількість досліджень в порівнянні з вже згаданими напрямками. Зокрема, недостатньо наукових робіт, що повністю охоплюють питання трансформації Європейського Союзу з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україні у 2022 році. Ця проблема вимагає більш глибокого вивчення та аналізу різних джерел.

Таке вивчення необхідне для всебічного розкриття феномену європейської інтеграційної моделі протягом її розвитку та трансформації, особливо в контексті Європейського Союзу, а також для визначення ключових характеристик, які вирізняють ці процеси серед інших. Це також дозволить оцінити і порівняти саму трансформацію поняття європейської інтеграційної моделі. Аналіз джерельної бази допоможе детально зрозуміти, як саме ця

модель змінилася та яку роль вона відіграє в сучасній системі міжнародних відносин після 2022 року, оскільки ці події стали критично важливими для переосмислення позицій ЄС на міжнародній арені.

1.3. Аналіз джерельної бази дослідження

Використання емпіричних даних значно посилить можливість дослідити зазначені аспекти, а також провести детальний аналіз кризових викликів, з якими стикалося інтеграційне об'єднання в сучасних умовах, щоб оцінити місце цієї інтеграційної моделі у глобальних міжнародних відносинах і визначити основні тенденції її подальшого розвитку. У ході дослідження було задіяно різні типи джерел, тому їх слід класифікувати відповідно до встановлених принципів. Також важливо зазначити, що ця класифікація зумовлена специфікою наукового дослідження, завданнями, які в ньому поставлені, а також ключовою метою [4].

У процесі наукового дослідження джерела можна умовно розподілити на такі категорії:

Офіційні вебсайти Європейського Союзу, Європейського Парламенту, Європейської Комісії, Ради Європи, а також соціальні медіа вищезгаданих інституцій і особисті сторінки важливих учасників євроінтеграційних процесів;

Публікації аналітичних і дослідницьких центрів;

Декларації та хартії, що стосуються теми дослідження, в період становлення Європейського Проєкту;

Нормативні акти Європейського Парламенту;

Документи міжнародних організацій (ЄС, Європейського центрального банку та інших);

Виступи, заяви та інтерв'ю міжнародних акторів;

Особисті джерела (мемуари, результати опитувань і бесід);

Матеріали міжнародних конференцій та самітів.

До першої групи входять офіційні вебсайти та соціальні мережі відповідних організацій. Ця категорія дозволяє отримувати актуальну та достовірну інформацію від ЄС, Європейського Парламенту, Ради Європи, Європейської Комісії щодо основних засад, цінностей та принципів євроінтеграційних процесів. Зокрема, соціальні мережі цих інституцій, а також сторінки Урсули фон дер Ляєн і Шарля Мішеля, допомагають відстежувати реакцію ЄС на різні виклики та кризові ситуації. Ця група джерел також забезпечує доступ до інформації за тривалий період, що важливо для проведення аналізу.

Друга категорія – це матеріали дослідницьких центрів, зокрема іноземних [10], [9], [14], [15], [16] та аналітичного центру Європейського Парламенту [13], [12], [11]. Ці джерела надають незалежний аналіз теми європейської інтеграції, допомагаючи глибше зрозуміти процеси становлення і розвитку об'єднаної Європи, а також виявити основні проблеми і виклики, з якими стикається ЄС як провідний актор у європейській інтеграції. Вони також містять змістовні дайджести по окремих ініціативах ЄС [13], що дозволяє детально вивчити, які санкції були введені з початку війни РФ проти України та які пріоритети має Європейський Союз для посилення своєї політики [11].

У контексті викликів, які постають перед ЄС, корисними є матеріали від European Parliament Think Tank [12], оскільки вони допомагають аналізувати безпекову ситуацію в межах інтеграційного об'єднання. Декларації та хартії складають третю групу джерел, які поглиблюють розуміння формування європейської інтеграційної моделі [17] і дозволяють дослідити ключові ідеї, що лягли в основу Європейського Проекту, а також його політики, зокрема у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики [17].

Законодавчі акти становлять четверту, але не менш значиму групу джерел у дослідженні. Ця категорія включає основні документи, що висвітлюють етапи розвитку Європейського Проекту, а також дозволяють проаналізувати зміни у цінностях, пріоритетах та реформах, які реалізувалися

на різних етапах, а також порівняти сучасну модель європейської інтеграції з її первісною формою.

Наступною групою, що підлягає вивченню, є матеріали міжнародних організацій. До неї увійшли документи, що стосуються пленарних засідань ЄС, конференцій та рекомендацій щодо подальшого розвитку, а також інформація від Європейського центрального банку, що допомагає вивчити виклики, з якими стикається ЄС, та трансформацію європейської інтеграційної моделі. Важливими також є джерела від Європейської комісії, що дозволяють дослідити сутність інтеграційної моделі.

Аналіз заяв та публічних виступів міжнародних акторів дав змогу розглянути ключові цінності та пріоритети сучасної європейської інтеграційної моделі, які сформувалися відповідно до реалій міжнародної системи, а не лише відповідно до нормативно-правової бази. Вивчення публічних виступів, зокрема з 1952 року, сприяло кращому розумінню витоків та сучасної форми європейської інтеграції. Важливі виступи Урсули фон дер Ляєн, Шарля Мішеля, Жозепа Боррелля та інших акторів також були проаналізовані, оскільки вони допомогли відстежити реакцію ЄС на початок війни Росії проти України у 2022 році і риторику представників ЄС щодо зовнішньої політики [5].

Останньою групою джерел є матеріали особистого походження, такі як результати опитувань. Ці дані дають змогу зрозуміти, як держави-члени та їхні громадяни сприймають європейську модель інтеграції, її ефективність та загальну ідею об'єднаної Європи, а також реакцію громадян на внутрішню та зовнішню політику ЄС.

Матеріали міжнародних конференцій та самітів дозволяють проаналізувати публічну риторику європейських представників від імені ЄС та порівняти її з заявами представників окремих держав-членів. Заяви лідерів ЄС на конференціях та самітах допомагають оцінити потенційні нові вектори розвитку Союзу та позицію його керівництва.

Важливим аспектом євроінтеграційних прагнень України є усвідомлення європейських цінностей. Ця категорія є не лише загальним абстрактним поняттям, але й мають конкретне практичне вираження у вигляді правових норм, закріплених у низці базових документів Ради Європи та Європейського Союзу. Фундаментальною основою європейських цінностей виступають права і свободи кожного індивіда та рівність усіх перед законом.

Європейські цінності закріплені в таких нормативноправових документах ЄС, як: Копенгагенські критерії членства в ЄС, Лісабонський договір:

- 1) мир розглядається як відсутність збройних конфліктів та вирішення конфліктів між державами, якщо вони виникають, мирно, шляхом перемовин;
- 2) права людини – невід’ємний складник, без якого не може існувати держава; їх дотримуються всі члени суспільства незалежно від сфер діяльності;
- 3) демократія через дотримання справедливості та рівності для всіх;
- 4) свобода особистості – необхідна умова існування суспільства, виявляє вищу духовну суть людини і цінність життя;
- 5) законність – неухильне дотримання і виконання законів усіма суб’єктами права;
- 6) рівноправність – рівність усіх громадян суспільства перед законом і судом;
- 7) толерантність – сприйняття і терпіння суб’єктів відмінних у поглядах і уявленнях;
- 8) солідарність – соціальна згуртованість та єдність дій, у процесі яких досягаються певні цілі;
- 9) самореалізація – процес становлення особистості через реалізацію свого призначення;
- 10) повага до інших культур – поважне та толерантне ставлення до «чужої» культури.

1.4. Методологічні засади дослідження.

У цьому дослідженні європейська модель інтеграції охоплює політичні, безпекові, культурні, юридичні та інші інтеграційні процеси, які відбуваються в рамках сучасного Європейського Союзу і визначають його розвиток. Ідея Європи з'явилася в процесі тривалого історичного розвитку, в ході якого відбувалося чергування періодів роздроблення і об'єднання європейського простору. Європейці на різних етапах історичного розвитку для вирішення певних проблем час від часу намагалися утворювати певні об'єднання чи союзи з метою вирішення нагальних проблем.

Ще раніше можна прослідкувати формування ідей та пропозиції щодо об'єднання Європи в єдину структуру. Наприклад, Вільямом Пенном, який запропонував форму співробітництва де рішення приймалися шляхом голосування, в якому кількість голосів окремих держав-учасниць визначалася відповідно до встановлених квот (нарис «Назустріч теперішньому та майбутньому миру в Європі», 1693); Аббе де Сен-П'єр, який виступав за складну інституційну структуру, включаючи внутрішній механізм врегулювання суперечок, а також значно агітував за здійснення ідеї об'єднання Європи і саме завдяки його активності ця ідея отримала широке поширення і вплинула на формування світогляду багатьох наступних мислителів (Проект вічного миру в Європі, 1713); основна мета гарантування миру та безпеки залишилась центральною і у планах та поглядах Жан Жака Руссо, який виступав прихильником встановлення вічного миру в Європі шляхом об'єднання всіх держав континенту (Витяг з Проекту «Багаторічний мир», 1761), та Імануїла Канта, який висував ідею створення союзу рівноправних держав, заснованих на засадах республіканізму і верховенства права (трактат «Про вічний мир») [62].

У процесі написання роботи використовувалися такі методи та підходи:

Системний підхід. Він дозволив всебічно вивчити та проаналізувати етапи розвитку євроінтеграційних процесів і їх еволюцію, а також розглянути, яким чином кожен з етапів формування Європейського Союзу вплинув на його

позицію на міжнародній арені як єдиного актора. Цей підхід допоміг виявити виклики та кризові ситуації, що виникали перед ЄС, а також їхній вплив на внутрішню політику та зовнішні відносини, створюючи загальну картину сучасного стану ЄС і його ролі в світовій політиці. Також даний підхід дозволяє всебічно проаналізувати місце та роль яку займає Україна в Європі в цілому та Європейському Союзі зокрема.

Аналіз та синтез – для систематизації інформації про процеси інтеграції України в Європейський Союз (ЄС) після початку повномасштабного вторгнення. Аналізуються зміни в політичній, економічній, правовій та соціокультурній сферах.

Індукція та дедукція – для формування висновків про перспективи євроінтеграції України на основі конкретних прикладів (рішення ЄС щодо надання Україні статусу кандидата, зміни у торговельній політиці, інтеграція в енергетичний ринок).

Аналітико-синтетичний метод. Цей метод дав змогу всебічно проаналізувати ЄС як міжнародного актора, вивчаючи взаємозв'язок економічних, політичних та військових складових інтеграції. Він також дозволив відстежити зміни у важливості цих аспектів для європейської інтеграції України.

Контент-аналіз. Цей метод використався для глибокого дослідження низки законодавчих документів, публічних промов, офіційних заяв та матеріалів конференцій і самітів ЄС, що висвітлюють позицію Європейського Союзу на міжнародній арені, його риторику щодо війни Росії проти України, а також ключові напрямки подальшого розвитку інтеграційного об'єднання та особливостей співпраці між Україною та ЄС.

Проблемно-хронологічний метод. Він допоміг вивчити кризові моменти та виклики, з якими зіткнувся сучасний ЄС, сформулювати логічні причинно-наслідкові зв'язки між кризами та їх наслідками, проаналізувати, як це відобразилось на діяльності ЄС та його ролі в міжнародних відносинах, а також в динаміці прослідкувати особливості інтеграційних прагнень України.

Метод узагальнення. Цей метод використовувався для формулювання чіткої характеристики української моделі європейської інтеграції, її основних принципів, особливостей та трансформацій, що відбулися з 1990-х років й до сьогодні.

Системний аналіз. Дозволив дослідити, як Європейський Союз функціонує як єдиний гравець на міжнародній арені та визначити основні риси такого підходу, а також вивчити вплив цього підходу на інтеграційні процеси в Україні.

Порівняльний метод. Використаний для аналізу впливу різних кризових явищ на діяльність Європейського Союзу та для вивчення, як це вплинуло на інтеграційну модель України.

Комплексний підхід. Цей підхід дозволив загально дослідити євроінтеграційний процес, враховуючи сукупність взаємопов'язаних причин змін, і розглядати євроінтеграцію як цілісний процес із власними особливостями розвитку та специфічними характеристиками.

У даному науковому дослідженні важливу роль відіграє обширна джерельна база, яка дозволила провести детальний аналіз різних ключових аспектів теми. Вона охоплює не лише сприйняття поняття "європейська модель інтеграції" у межах ЄС, а й уявлення самого ЄС про своє місце у сучасному міжнародному порядку. Джерела також стали основою для вивчення змін у політиці Європейського Союзу за останні кілька років.

Важливим підкріпленням цього дослідження стали ґрунтовні наукові напрацювання як українських, так і зарубіжних вчених. Ці роботи дозволили глибше розкрити поняття європейської моделі інтеграції, враховуючи її виникнення та початковий розвиток євроінтеграційних процесів. Теоретична база допомогла виокремити ключові особливості та характеристики цієї моделі, а також проаналізувати, яким чином вона трансформувалася та в якому напрямку рухається Україна в контексті розбудови відносин із Європейським Союзом.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНИ

2.1. Місце України у зовнішньополітичній стратегії діяльності Європейського Союзу

Зазвичай Європейський Союз сприймається як ефективна модель інтеграції, яка слугує не лише основою ліберально-демократичного світу, а й гарантом стабільності в Європі. Однак, попри численні успіхи інтеграційних процесів, Союз стикається з численними кризами та викликами, що вказують на його слабкі місця в різних питаннях. Це стосується, зокрема, проблеми узгодження позицій ЄС як єдиного гравця після декількох етапів розширення, а також посилення національних інтересів і недостатньої європейської ідентичності серед країн-членів [8].

На сучасному етапі Європейський Союз переживає інституційні кризи інтеграційного проєкту. Починаючи з 2019 року, коли Урсула Фон дер Ляєн стала президентом, вона чітко висловлює потребу в розвитку та вдосконаленні Європи, щоб "голос Європи" був почутим на міжнародній арені. Її концепція "Союз, що прагне більшого" підкреслює, що, хоча євроінтеграційна модель має свої переваги, Союз не займає провідних позицій у світовій політиці і часом втрачає вплив.

У своїй програмі Урсула Фон дер Ляєн наголошує на необхідності відкриття нових кордонів і зміцнення економічних партнерств, а також згадує про ідеї створення Європейського оборонного Союзу. Вона акцентує на важливості поширення європейської демократії в усьому світі та зміцнення позицій ЄС в міжнародній системі. Її пропозиції щодо покращення відносин між ЄС та Європейською Комісією підкреслюють важливість вирішення інституційної кризи, аби зміцнити позицію Союзу як єдиного гравця, а не групи окремих держав.

Союз стикається зі значними викликами з 2008 року, найбільшим з яких стала війна в Україні. Цей конфлікт є найбільшим випробуванням для ЄС, оскільки його інтеграційні процеси починалися на основі ідеї уникнення воєн у майбутньому. Однак, вже протягом дев'яти місяців війни ЄС зміг переосмислити сучасний світовий порядок та відносини між державами, намагаючись внести корективи у свою зовнішню політику й вирішити внутрішні питання функціонування [9].

Як зазначив Толстов С, війна в Україні стала для ЄС своєрідним "запізнілим геополітичним народженням", адже вона акцентувала увагу на питаннях безпеки та оборони. Це спонукало Союз переосмислити свої партнерські відносини та розвивати нові зв'язки зі стратегічними партнерами, акцентуючи увагу на обороні і безпеці, а також на створенні більш інтегрованого політичного об'єднання. Однак, незважаючи на заклики Боррелля не створювати єдину армію і акцентувати на мирному розвитку, сьогодення реальність показує, що цього вже недостатньо, особливо з огляду на використання Росією торгівлі як знаряддя війни [13, с.121].

Однак, незважаючи на те, що Європейський Союз поки що не є значним військовим гравцем на світовій арені, він повинен почати шукати нові інструменти для власної оборони. Навіть Муравйов, В. підкреслює необхідність для Європи та ЄС розробити нові методи та стратегії, щоб справлятися з новими викликами та загрозами, які можуть виникнути для європейських держав. Без таких зусиль, говорити про лідерство ЄС на міжнародній сцені та його вплив буде важко. Також, Європейська Комісія закликає до посилення ролі ЄС як одного з глобальних політичних акторів, зокрема через зміцнення Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППБ) та вдосконалення механізмів прийняття рішень у цій сфері [20].

На сьогодні ЄС активно працює над зміцненням своїх відносин зі стратегічними партнерами, такими як НАТО, ООН, ОБСЄ, Африканський Союз та АСЕАН. Крім того, він прагне розвивати двостороннє співробітництво з державами, які поділяють його погляди, такими як США,

Канада, Норвегія, Великобританія, Японія, а також з країнами Східної та Південної Африки, Азії та Латинської Америки. Розширення партнерських відносин є ключовою метою, адже спільні зусилля дозволять протистояти численним викликам, зокрема війні в Україні, яка яскраво показала, як змінився напрямок зовнішньої політики ЄС.

За час війни в Україні чітко видно, як змінилася позиція ЄС: він намагається виступати єдиним гравцем на міжнародній арені, хоча в деяких випадках держави-члени все ще діють самотійно. Наприклад, на саміті G20 (точніше, G19) 15-16 листопада 2022 року основними темами для ЄС стали фінансова стабільність, охорона здоров'я, стійка енергетика і цифрова трансформація. Однак війна в Україні ускладнила узгодження цих питань.

Хоча Європа продовжує турбуватися про безпеку, плани її розвитку на міжнародній арені не зосереджені виключно на оборонних аспектах. Канцлер Німеччини також зазначив, що світова економіка, зокрема європейська, потребує відновлення, і єдиний шлях до цього — припинення війни в Україні. Аналіз цін на продовольство підтверджує, що конфлікт, розв'язаний Росією, є основною причиною нестабільності на світових ринках [21].

Коли йдеться про єдність позицій держав-членів ЄС, на цьому ж саміті було видно, що представники ЄС приїхали з конкретними пріоритетами для зміцнення союзу та підвищення якості життя в країнах-учасниках. Водночас Франція активно прагнула посилити співпрацю з азійськими державами, такими як Китай та Індія, закликаючи Китай долучитися до вирішення питання війни в Україні, що могло б позитивно вплинути на ситуацію та сприяти відновленню економіки Європейського Союзу.

Навіть зараз можна помітити, що риторика ЄС і його офіційні заяви як єдиного актора часто суттєво відрізняються від пріоритетів та цілей, які встановлюють окремі національні уряди країн-членів. Це створює серйозні проблеми для ЄС, адже держави на міжнародному рівні часто висловлюють свої власні позиції, керуючись національними інтересами, тоді як у межах

європейської політики змушені або погоджуватися з рішеннями Союзу, або блокувати їх.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну питання зміцнення міжнародного впливу та пошуку нових шляхів для інтеграції стало особливо актуальним для Європейського Союзу. ЄС прагне не лише зміцнити своє інтеграційне об'єднання, а й знайти нові способи, які дозволять йому ефективніше діяти на міжнародній арені в сучасних умовах.

Європа повинна знайти нові напрямки та визначити своє місце у світі. Якщо вона не почне терміново вирішувати нагальні питання всередині Союзу, не змінить свої політичні наративи, не впорається з безпековими викликами і не встановить нові оборонні правила, їй буде складно брати участь у формуванні нового світового порядку та зберігати свої позиції серед провідних гравців. Європейський Союз усвідомлює, що виключно мирна політика вже не є достатньо ефективною, і потрібно шукати нові способи забезпечення захисту, які не обов'язково мають військовий характер.

2.2. Нормативно-правова база діяльності ЄС як орієнтир євроінтеграції України

На початку 1950-х років ідея Європейського Проекту полягала в створенні європейської федерації, яка мала б охоплювати економічну, політичну та військову сфери. Однак, вже через кілька років стало очевидно, що політичний аспект реалізації цього задуму, зокрема в рамках Договору про Європейське політичне співтовариство, виявився невдалим (як це сталося в 1954 році). У 1950-1960-х роках розвиток Європейського Проекту перемістився в сторону формування спільної торговельної політики та співпраці, що призвело до необхідності національним урядам постійно узгоджувати свої політики, акцентуючи увагу на власних інтересах, а не на спільних стратегіях [22].

Внаслідок цього, політичний та військовий аспекти почали втрачати актуальність і поступово розвивалися окремо. Після невдачі Договору про Європейське політичне співтовариство (через позицію Франції), наступною спробою політичної інтеграції стала ініціатива Франції щодо створення політичного союзу, яка також не мала успіху. Ідея військової інтеграції вперше виникла на початку 1950-х років, але також не була реалізована. Пізніше, під час конфліктів на Балканах у 1990-х, питання військової інтеграції знову постало перед Європейським Союзом, підкреслюючи його складнощі в проведенні військових інтервенцій без підтримки НАТО.

З 1970-х років стало зрозуміло, що для Європейського Проєкту розширення зовнішньої політики є критично важливим не лише для економічних аспектів. У 1970 році була ухвалена Люксембурзька заява, в якій підтверджено необхідність координації зовнішньої політики через регулярний обмін інформацією та консультації щодо важливих міжнародних проблем. Також було акцентовано на зміцненні солідарності через узгодження позицій і, якщо можливо, спільні дії.

У жовтні того ж року затверджено Доповідь про проблеми політичної уніфікації, яка заклала основи для створення механізму «Європейське політичне співробітництво». Цей механізм передбачав регулярні зустрічі міністрів закордонних справ, Політичний комітет та робочі групи дипломатів.

Під час конференцій у Парижі та Копенгагені в 1972-1973 роках знову піднято питання визначення цілей і вдосконалення методів політичного співробітництва. Протягом 70-х років було досягнуто значного прогресу в інтеграції зовнішньої політики в євроінтеграційний процес, адже інтеграція розвивалася в двох напрямках: наддержавна організація у соціально-економічній сфері, а також Європейське політичне співтовариство, яке займалося зовнішньою політикою [23].

Наступним важливим етапом у розвитку Європейського Проєкту, що включав усі три складові (військову, політичну, економічну), став 1986 рік, коли було проголошено намір створення Європейського Союзу в рамках

Єдиного європейського акту. Цей намір реалізували в 1992 році через Маастрихтський договір, в якому знайшла своє місце спільна зовнішня і безпекова політика (СЗБП). Основні принципи СЗБП передбачали зміцнення ідентичності Союзу на міжнародній арені через політику безпеки, захист спільних цінностей і інтересів, зміцнення безпеки Союзу та його держав-членів, підтримку миру і міжнародної безпеки, а також розвиток демократії та прав людини.

Договір про Європейський Союз (ДЄС), що набрав чинності 1 листопада 1993 року, створив тривимірну структуру ЄС, що складається з трьох основних компонентів: європейських спільнот, Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП), а також співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ. Згідно з ДЄС, функціонування СЗБП базувалося на міждержавному співробітництві, що відрізнялося від наднаціональної природи діяльності першої опори. З моменту підписання ДЄС СЗБП пройшла через кілька етапів змін, зокрема з прийняттям Амстердамського договору, який зробив цю політику більш інтегрованою, запровадивши нові механізми та покращивши процеси прийняття рішень у сфері зовнішньої політики.

Реформи в рамках СЗБП, здійснені під час цього періоду, заклали основу для створення правової бази, необхідної для розвитку військової компоненти політики. Подальші зміни в правовому режимі СЗБП відбулися з ухваленням Конституції ЄС у 2004 році, що зробило цю політику більш організованою, з додатковими правовими інструментами, частина з яких стала обов'язковими для держав-членів. Після підписання Амстердамських договорів СЗБП набула більшого значення завдяки запровадженню посади Високого представника зі зовнішніх справ і політики безпеки, який, разом із Президентом Євросоюзу та Комісаром із зовнішніх відносин, представляв ЄС у питаннях зовнішньої політики [24].

Наступним етапом реформ стало ухвалення Лісабонського договору в 2007 році, що ліквідувало «опори» і надало ЄС міжнародну правосуб'єктність, розширивши його можливості у зовнішніх відносинах та безпековій політиці.

У червні 2016 року була представлена нова Глобальна стратегія зовнішньої і безпекової політики, що замінила попередню стратегію 2003 року. Цей документ, названий «Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа», відобразив колективні інтереси країн-членів і окреслив нову роль ЄС у глобальному контексті.

Стратегія також визначила амбітні цілі щодо підвищення впливу ЄС у питаннях безпеки та оборони, перетворивши його з регіональної організації на більш значимого гравця на світовій арені. Однак досягнення цих цілей ускладнювалися кризами, як внутрішніми, так і зовнішніми. У червні 2017 року Європейська комісія запропонувала створення фонду для фінансування військових досліджень, закупівлі оборонних технологій і зміцнення оборонного союзу. 13 листопада 2017 року 23 з 28 держав-членів підписали угоду про створення постійної структурованої співпраці в обороні (PESCO), що покликане активізувати співпрацю в оборонній сфері.

В умовах зростання агресії, зокрема з боку Росії, та інших глобальних викликів, посилення СЗБП стало актуальним не тільки для захисту інтересів ЄС, але й для підвищення його стратегічної автономії. У березні 2022 року було представлено нові принципи безпеки під назвою «Стратегічний компас», які акцентують увагу на розвитку оборонних можливостей, зокрема в аспектах кібербезпеки.

Стратегічний компас забезпечує ЄС план дій у сфері безпеки та оборони до 2023 року, спрямований на посилення спроможностей Союзу у забезпеченні безпеки громадян, підтримці світового миру і захисту цінностей. Він також передбачає зміцнення партнерства з НАТО та ООН, акцентуючи на внеску в глобальну безпеку [25].

А загалом, якщо розглядати безпекове питання в теорії, то система колективної безпеки базується на декількох ключових взаємопов'язаних між собою елементах: (1) ціннісне підґрунтя, яке є основою функціонування системи; (2) правове закріплення всіх норм та принципів відповідно до яких діє система; (3) розуміння існуючих та потенційних загроз; (4) дієве

інституціональне оформлення системи; (5) наявність розроблених механізмів та процедур оборони (в широкому сенсі); (6) наявність чітко окресленої стратегії безпеки; (7) розуміння свого місця в системі окремо взятими державами-учасниками. Наявність всіх цих елементів, їх гармонійне поєднання, а також добровільне визнання всіма державами, які мають намір доєднатися до певної безпекової системи є гарантією її стабільності та успішного функціонування в регіоні [26].

У рамках системи колективної безпеки в Європі ключову роль відіграють перший і сьомий елементи, оскільки вони формують безпековий простір, заснований на ліберально-демократичних цінностях та економічному розвитку, що є основою функціонування Європейського Союзу. Цей простір виходить за межі територіальних кордонів держав-членів ЄС. Концепція «об'єднаної Європи» є основоположним компонентом колективної безпеки на континенті, що почала формуватися після завершення Першої світової війни та заклала основи Спільної політики безпеки та оборони ЄС. Її унікальність полягає в тому, що універсальні ліберально-демократичні цінності сприяли розвитку не лише інтеграційних структур, а й національних держав-членів.

У цьому контексті важливим елементом є принцип відповідальності всіх держав-членів ЄС на трьох рівнях: національному, міжнаціональному та наднаціональному. Підсумовуючи розвиток концепції Спільної зовнішньої та безпекової політики, варто зазначити, що вона зазнала різноманітних форм і варіантів реалізації. В умовах нових загроз для ЄС, таких як війна в Україні, значну роль відіграє Стратегічний компас, який може стати першим кроком до розвитку оборонної політики Союзу. Однак аналіз цього плану свідчить про його нечіткість та обмежену ефективність, оскільки основна пропозиція полягає у створенні 5000 військових для оперативного реагування на кризові ситуації [27].

Важливо враховувати, що Європейський Союз приймає рішення шляхом спільної згоди усіх держав-членів, що ускладнює формування цієї військової групи. Протягом останніх років стає очевидним, що досягнення спільної згоди

є складним процесом, особливо у ситуаціях, що вимагають швидкого реагування. При цьому ЄС прагне зменшити залежність від Сполучених Штатів Америки у питаннях оборони [28].

У підсумках розділу "Загальні аспекти європейської інтеграції" варто наголосити на складності та багатогранності процесу європейської інтеграції України, який охоплює політичні, економічні та соціальні аспекти. Сьогодні Україна демонструє бажання інтегруватися в європейське співтовариство через численні реформи, що спрямовані на адаптацію національного законодавства до стандартів ЄС. Проте для успішного виконання інтеграційних цілей необхідно подолати ряд викликів, зокрема внутрішню політичну нестабільність, корупцію та недосконалість правової бази.

Важливим чинником є суспільна підтримка процесу європейської інтеграції. Громадянське суспільство має активно сприяти формуванню позитивного іміджу євроінтеграції, що стимулюватиме населення підтримувати реформи. Інформаційні кампанії та освітні ініціативи можуть значно підвищити обізнаність громадян про переваги інтеграції з ЄС, що є необхідною умовою для успішного проведення реформ.

Також слід зазначити, що європейська інтеграція України передбачає врахування регіональних особливостей та потреб населення. Важливо, щоб інтеграційні процеси не залишали поза увагою місцеві проблеми та специфіку розвитку кожного регіону. Співпраця між державними органами, місцевими громадами та бізнесом може стати каталізатором для ефективної реалізації євроінтеграційних ініціатив на місцях.

На завершення, загальні аспекти європейської інтеграції України свідчать про її важливість для розвитку країни в умовах глобалізації. Європейська інтеграція може стати ключовим чинником, який сприятиме політичній стабільності, економічному зростанню та соціальному прогресу. Отже, усвідомлення значення даного процесу для України є необхідним кроком на шляху до успішного інтеграційного розвитку.

2.3. Політико-правові особливості європейської інтеграції України

Спочатку важливо звернути увагу на процес адаптації національного законодавства до європейських норм, оскільки така адаптація є основою інтеграційних процесів, а не лише їх складовою. Адаптація означає поступове наближення правової системи України до системи Європейського Союзу. Однак необхідно докладніше розглянути уніфікацію українського та європейського законодавства в сфері авторського права і суміжних прав. Ця гармонізація здійснюється через приєднання до міжнародних угод, спільне затвердження вітчизняних стандартів, а також узгодження окремих норм українських нормативно-правових актів з резолюціями європейських інституцій [21].

Сучасне прискорення адаптації українського законодавства до норм ЄС у сфері авторського права і суміжних прав має важливе значення для імплементації міжнародних зобов'язань України та умов Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) між сторонами, Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС», а також Угоди між Україною та ЄС про наукове і технологічне співробітництво.

Необхідні умови, заходи, а також прогнозовані терміни та обсяги фінансування для зближення законодавств зазвичай визначаються щороку та прописуються в плані заходів з імплементації Програми. Цей план розробляється Координаційною радою з адаптації національного законодавства до європейського, після чого погоджується з Комітетом Верховної Ради, який займається питаннями євроінтеграції, і в кінці затверджується Кабінетом Міністрів України.

У Програмі зазначається, що основним напрямом євроінтеграції є наближення українського та європейського законодавства, що, як уже було зазначено, передбачає відповідність українських законів та інших нормативно-правових актів європейській правовій системі. Після підписання

Угоди про асоціацію між Україною та ЄС виникла необхідність дотримуватись певних закономірностей у процесі адаптації законодавства обох сторін, особливо враховуючи, що Україна зобов'язалася впровадити принципи та стандарти ЄС, що стосуються прав інтелектуальної власності. Важливо підкреслити, що під час вирішення спорів чи питань, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, українські суди повинні враховувати практику Європейського суду з прав людини та відповідне прецедентне право Суду ЄС [22].

Аналізуючи Розділ IV Угоди про асоціацію, зокрема Главу 9, що стосується інтелектуальної власності, можна зробити висновок, що сторони зобов'язуються дотримуватися міжнародних стандартів для певних об'єктів. Наприклад, у підрозділі 1 частини 2 цієї глави наведені стандарти, що стосуються авторського права і суміжних прав, а в статті 161 «Надання охорони» цієї ж Угоди закріплені окремі норми, які охороняються європейським правом.

Що стосується термінів дії авторського права, які визначені статтею 162 Угоди, варто відзначити, що перший пункт цієї статті посилається на Бернську конвенцію, у якій зазначено, що «права автора літературного або художнього твору за статтею 2 Бернської конвенції тривають протягом життя автора і 70 років після його смерті, незалежно від дати легального оприлюднення твору».

У процесі гармонізації національного і європейського законодавства відбувається зміна правового регулювання авторського права і суміжних прав. Важливо розрізняти адаптацію та гармонізацію норм і правил. Наприклад, треті країни, адаптуючи власні закони, не можуть впливати на законодавчий процес в європейській системі і не здатні створити спільний правовий простір із державами-членами ЄС. Вони лише приєднуються до вже існуючого правопорядку Євросоюзу. Водночас гармонізація передбачає прийняття принципів та концепцій різних країн для створення єдиного правового середовища.

Право Євросоюзу є результатом компромісу між усіма державами-учасниками. Сфера авторського права і суміжних прав є складною і вимогливою, оскільки вимагає врахування інтересів творців і авторських прав. Також важливо розмежовувати публічний і приватний інтерес. Гармонізація законодавства в цій сфері необхідна через відмінності між нормами українського законодавства, що регулюють захист інтелектуальної власності. Відзначимо, що процес уподібнення та реформування законодавства ЄС для підвищення захисту прав інтелектуальної власності відбувається стабільно [23].

Питання гармонізації норм законодавства держав-членів ЄС залишається актуальним. Головна відмінність між уподібненням та гармонізацією полягає в тому, що уподібнені норми в різних країнах ЄС застосовуються однаково, тоді як гармонізація спрямована на досягнення єдиного результату регулювання. Використання методів уподібнення та гармонізації українського законодавства в сфері авторського права і суміжних прав сприяє швидкій адаптації до європейських норм. До способів гармонізації законодавств країн-членів ЄС належать директиви, рамкові рішення та міжнародні конвенції, укладені ЄС.

Багатосторонні конвенції відіграють важливу роль у гармонізації правового регулювання у сфері авторського права та суміжних прав. До таких конвенцій, які активно застосовуються на етапі гармонізації, належать: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1971 року, Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року, а також Міжнародна конвенція щодо захисту прав виконавців, виробників фонограм і мовних організацій 1961 року [24].

Серед способів гармонізації можна виділити наступні:

- 1) приєднання України до міжнародних документів, які визначають загальні стандарти в цій сфері;
- 2) приведення українського національного законодавства у відповідність з рекомендаціями європейських інституцій, а також взаємне

визнання стандартів між Україною та Європейським Союзом. Отже, гармонізація законодавств у галузі авторського права і суміжних прав є необхідною, але для досягнення однакового результату не потрібно, щоб ці стандарти були повністю ідентичними. Потрібно створювати скоординовані підходи для адаптації українських норм до європейських.

Для сприяння соціальній мобільності молоді, зокрема студентів, важливим є їхня участь у європейських програмах. Європейський Союз надає можливості для громадян країн-членів, а також для тих, хто не входить до Союзу, зокрема у сферах освіти, науки та культури. Протокол до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом, підписаний 1 листопада 2011 року, створив юридичну основу для укладення двосторонніх угод про доступ України до програм ЄС.

Соціальна мобільність молоді визначається обсягом, інтенсивністю і напрямками основних потоків руху, а також соціальними механізмами та рушійними силами, які впливають на суспільство. Сьогодні молоді українці мають можливість брати участь у таких ключових програмах ЄС, як «Еразмус+», «Дії Марії Склодовської-Кюрі», «Євростудент VI», «Креативна Європа». Це надає українським студентам, молодим спеціалістам та науковцям шанс на міжнародну співпрацю і обмін досвідом [25].

Програма «Еразмус+», що охоплює період 2014-2020 років, спрямована на підтримку проектів, співпраці, мобільності та діалогу у сфері вищої освіти, професійного навчання, молоді та спорту. Ця програма є міжнародно-орієнтованою і відкриває нові можливості для вищих навчальних закладів, окремих осіб, студентів, викладачів, випускників і працівників міністерств освіти. Основною метою «Еразмус+» є сприяння освіті та навчанню. У рамках програми виділено кілька ключових напрямів, таких як:

Key Action 1: Learning Mobility of Individuals — нові можливості для мобільності студентів і викладачів.

Key Action 2: Cooperation for innovation and good practice — співпраця для розвитку потенціалу університетів та обміну кращими практиками.

Jean Monnet Activities — можливості розвитку європейських досліджень у рамках підпрограми Jean Monnet [26].

У 2014 році Україна стала партнером Програми ЄС «Еразмус+», що сприяє розвитку міжнародної співпраці між університетами, реалізації навчальних обмінів та стимулює студентів до навчання за кордоном. Європейська комісія створила інформаційний портал для моніторингу оголошень та подачі заявок на участь у програмі. Завдяки «Еразмус+» студенти мають можливість розвивати ключові навички, необхідні для кар'єрного зростання. Студентська мобільність охоплює навчання в партнерських університетах, а також стажування на підприємствах за кордоном.

Серед основних викликів для вищої освіти в Україні є формування підприємницьких навичок, які включають здатність брати на себе відповідальність, оцінювати ризики та ухвалювати ефективні рішення для досягнення успіху в бізнесі. Важливою вимогою сучасних роботодавців є відповідальність за свої дії, здатність встановлювати цілі та стратегічно діяти, а також внутрішня мотивація до досягнення успіху. Програма «Еразмус+» допомагає студентам формувати ці компетенції, що стануть у нагоді в їхній професійній діяльності.

Завдяки участі в програмі студенти навчаються взаємодіяти з людьми різного етнічного походження, розвивають комунікативні навички та формують толерантність до різноманітних культур. Отримані знання і досвід сприяють успішному пошуку роботи та розвитку впевненості у своїх силах. Кандидати, які пройшли програми «Еразмус+», користуються попитом серед роботодавців. Для підтримки програми «Еразмус+» створено кілька платформ, таких як:

Network of Higher Education Reform Experts – сприяє розвитку політики та діалогу щодо проектів «Еразмус+»;

Eurydice Network – надає інформацію про національні освітні системи;

EPALE – електронна платформа для навчання дорослих в Європі;

Euroguidance – мережа інформаційних центрів для фахівців у галузі освіти та зайнятості;

eTwinning – онлайнова платформа для співпраці вчителів;

National Academic Recognition Information Centres (NARIC) – надає консультації щодо визнання дипломів;

SALTO – Youth Resource Centres – підтримує проекти «Еразмус+» у сфері молоді;

National Teams of ECVET Experts – допомагає впроваджувати європейську кредитну систему професійної освіти;

Eurodesk network – надає інформацію молоді щодо можливостей освіти та навчання.

Програма «Дії Марії Склодовської-Кюрі» є частиною рамкової програми ЄС «Горизонт 2020», яка фінансує дослідження та інновації, з бюджетом близько 80 млрд євро на період 2014-2020 років. Вона надає можливості для міжнародної мобільності та сприяє залученню українських дослідників, близько 65 тисяч з яких можуть отримати підтримку. У 2015 році Україна стала асоційованим членом програми «Горизонт 2020», що забезпечило рівноправний статус українським учасникам на рівні з європейськими партнерами і дало можливість впливати на зміст програми [27].

З 2014 до початку 2019 року для 117 українських організацій було виділено 17,2 млн євро на 90 проектів програми «Горизонт 2020», з яких 9 координували українські установи. За цей період 1190 українських організацій подали 915 проектних пропозицій, загальна вартість яких становить 465,85 млн євро.

Програма «Горизонт 2020» створює нові можливості для України, зокрема в сфері навчальної мобільності, пропонуючи стипендії в рамках ініціативи Марії Склодовської-Кюрі, а також підтримуючи малий та середній бізнес через інноваційні гранти для супроводу наукових проектів. З 2015 року, коли Україна стала асоційованим членом програми, наші розробники

отримали доступ до конкурсу для малого та середнього бізнесу, відомого як SME Instrument.

Перший етап цього конкурсу дозволяє учасникам отримати до 50 тисяч євро на розробку бізнес-плану, тоді як на другому етапі вони можуть претендувати на фінансування, що перевищує 1 мільйон євро, для реалізації та комерціалізації своїх ідей. Наразі 10 українських організацій беруть участь у першій фазі програми, а 2 – у другій, і вже отримано близько 2 мільйонів євро на реалізацію великих стартапів в рамках «Горизонту 2020».

Станом на кінець травня 2019 року, 189 українських установ брали участь у 139 проектах програми «Горизонт 2020», отримавши в цілому 22,2 мільйона євро на свої ініціативи. Міністерство науки та освіти України планує подати заявку на асоційовану участь в наступній рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій під назвою «Горизонт Європа», бюджет якої може досягти 100 мільярдів євро.

У жовтні 2015 року Україна приєдналася до шостого циклу досліджень програми «Євростудент VI». Ця ініціатива передбачає проведення тривалих соціологічних досліджень через опитування та контент-аналіз, спрямованих на вивчення соціально-економічних умов навчання в Європі. Програма також сприяє регулярному моніторингу відмінностей у системах освіти та знаходженню оптимальних рішень для створення єдиного європейського освітнього простору [28].

Співпраця в культурній сфері через програму «Креативна Європа» має на меті поглиблення взаєморозуміння між Україною та ЄС, розширення культурних обмінів, а також забезпечення мобільності мистецьких об'єктів та митців. Основні пріоритети програми включають міжнародну мобільність, розширення аудиторії, нові бізнес-моделі, адаптацію до цифрових технологій, навчання та освіти, охорону культурної спадщини, а також підтримку мігрантів і біженців.

З 2017 року Україна активно залучена до програми «Креативна Європа». У 2017 році Національне бюро програми в Україні, за підтримки Мінкультури,

організувало близько 70 заходів, створивши базу даних для українських культурних і креативних індустрій та налагодивши співпрацю з 31 партнером. Серед проектів, які отримали підтримку в рамках програми, варто зазначити «Поліфонія», фестиваль «Сміливі діти», арт-резиденцію «Територія натхнення», проект видавництва «Астролябія» та програму мобільності для митців і фахівців у культурній сфері «i-Portunus».

Усі проекти передбачають залучення молоді. З 2017 року Міністерство освіти і науки України зробило значні кроки в напрямку реформування наукової сфери. Зокрема, було створено Національну раду з питань розвитку науки і технологій, а також Національний фонд досліджень. Одним з основних пріоритетів міністерства стало підвищення підтримки молодих науковців і університетської науки.

Фінансування молодих вчених зросло з 0,5% до 1,5% від загального бюджету на науку, а також були запроваджені механізми базового фінансування наукової діяльності в університетах. У період з 2018 до 2019 року бюджет на науку збільшився на 77%. На 2019 рік у бюджеті передбачено 100 млн грн для базового фінансування науки, які будуть розподілятися на основі результатів державної атестації вищих навчальних закладів за їх науковою діяльністю. Кабінет Міністрів затвердив порядок проведення цієї атестації [29].

Важливо розробити методику та правила використання виділених коштів. Запровадження базового фінансування та атестація дозволять університетам якісніше формувати свою довгострокову наукову політику. В Україні триває процес оцінки якості освіти, що потребує аналізу статистичних даних про стан системи освіти, а також забезпечення адекватного висвітлення правових і фінансових питань. Щонайменше раз на 2-3 роки слід складати прогнози розвитку освітньої системи та ринку праці на основі узагальненої інформації.

Важливими є узгодженість баз даних та використання різних методик і показників. Наприклад, працевлаштування випускників можна досліджувати

як якісними методами (інтерв'ю з працедавцями та професійними організаціями), так і кількісними (дані про безробіття, рівень зарплат тощо). Потрібно враховувати статистику, звіти про самооцінювання, зовнішні експертні оцінки, дані з освітньої інспекції та результати соціологічних досліджень.

Фінансування освіти повинно базуватися на угодах між навчальними закладами та Міністерством освіти і науки. Основні показники освітньої діяльності установ і їх якісна оцінка можуть бути основою для контролю виконання угод. Угоди мають укладатися на кілька років із можливістю перегляду на основі виявлених показників ефективності. Принцип фінансування може полягати в забезпеченні адекватного фінансування для успішного навчання кожного студента, враховуючи загальні потреби установи – наукову роботу, підтримку інфраструктури тощо.

На державному рівні важливо забезпечити зв'язок освіти з ринком праці та покращити комунікацію між учасниками освіти і ринку. Державні та приватні навчальні заклади мають враховувати рекомендації роботодавців. Освітні програми повинні відповідати потребам ринку праці. Соціальні, політичні та економічні зміни впливають на процеси становлення і розвитку молоді. Соціальна мобільність вимагає глибоких знань про основні політичні та суспільні процеси, а також вивчення політичної культури і традицій народу [30].

Ці фактори пояснюють джерела, характер і особливості конкретної політичної системи, що існує в суспільстві, а також впливають на політичну свідомість і поведінку суспільних груп. Стабільне функціонування політичної системи суспільства вимагає постійного розвитку політичної культури через засвоєння її норм, цінностей і моделей поведінки, що є частиною процесу політичної соціалізації.

Молодіжна політика повинна стати одним із головних пріоритетів для органів центральної влади. Спеціалізований підрозділ з розвитку молодіжної політики в Офісі Президента забезпечить виконання функцій управління у цій

сфері. Її завданнями є контроль за реалізацією молодіжної політики та її адаптація до потреб розвитку країни. Освітня мобільність для молоді є ефективним засобом підвищення їх шансів на працевлаштування і здобуття нових професійних кваліфікацій, сприяючи при цьому розвитку громадянської активності.

Україна повинна активніше брати участь у програмах мобільності ЄС, таких як «Еразмус+». Завдяки програмам обміну студентами молодь отримує цінний досвід і навички, які зможуть використовувати в майбутньому. Сучасний світ вимагає постійного оновлення навичок та розширення можливостей для особистого розвитку. Концепція навчання протягом життя є важливим чинником для соціальної мобільності.

Одним із ключових напрямків зовнішньої політики України є інтеграція до європейського процесу, включаючи європейську інтеграцію. З 1992 року Україна стала частиною Ради з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ) та підписала Гельсінський Заключний акт, що підтвердило її рівноправність у формуванні демократичних міждержавних відносин і безпеки в Європі. З 1 січня 1995 року НБСЄ стала постійною організацією (ОБСЄ), що стала важливою частиною європейського співтовариства [31].

На початку грудня 1994 року лідери України, США, Великобританії та Росії підписали Меморандум про гарантії безпеки, в якому три ядерні держави підтвердили свої зобов'язання поважати незалежність та територіальну цілісність України. 9 листопада 1995 року Україна стала першою країною СНД, яка офіційно приєдналася до Ради Європи (РЄ). Це дало Україні можливість брати участь у формуванні спільної політики в сфері прав людини та адаптувати свої державні інститути до європейських стандартів.

Приєднавшись до РЄ, Україна взяла на себе зобов'язання привести свою правову та політичну системи у відповідність до вимог організації. Так, на основі рекомендацій РЄ в Україні була скасована смертна кара. Хоча деякі сили у країні опиралися цьому, виконання рекомендацій РЄ відповідало національним інтересам і наближало країну до стандартів демократичного

суспільства. Для контролю за дотриманням зобов'язань щодо прав людини в Україні було запроваджено постійний моніторинг. З 1995 до 2004 року Україна неодноразово стикається з загрозою виключення з РЄ через невиконання зобов'язань.

Ця ситуація негативно впливала на імідж України та її стосунки з європейськими країнами, а також заважала її євроінтеграційним прагненням. З 1992 року Україна розпочала співпрацю з європейськими фінансовими організаціями, ставши членом Європейського банку реконструкції та розвитку, створеного для підтримки країн Східної Європи у подоланні комуністичного минулого. Саме в цей час почалася співпраця з ЄС, і українське керівництво визначило вступ до цієї організації як стратегічну мету [32].

У 1994 році було підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом, яка набула чинності в 1998 році. Цей документ визначає основні цілі співпраці, зокрема розвиток політичного діалогу, підтримку торгівлі та інвестицій, а також створення умов для вигідного співробітництва в різних сферах. Окрім того, він підкреслює важливість підтримки України в зміцненні демократії, розвитку економічного потенціалу та переході до ринкової економіки.

Загальна стратегія ЄС щодо України була ухвалена у 1999 році. У липні 2002 року відбувся саміт «Україна – ЄС», де обговорювалися питання надання Україні статусу країни з ринковою економікою та можливості асоційованого членства. За підсумками цього саміту було прийнято 35 рішень, що свідчать про те, що Україна на той момент не відповідала критеріям для вступу до ЄС у 2004 і 2007 роках. У 2003 році Україні був наданий статус «країни-сусіда ЄС» [33].

Для пом'якшення негативних наслідків від вступу сусідів України до ЄС були укладені угоди про спрощення візового режиму. 2005 рік став новим етапом у співпраці з ЄС, коли нове українське керівництво на чолі з Президентом В. Ющенком зосередило зусилля на досягненні стратегічної

мети — вступу в ЄС. На саміті «Україна – ЄС» було оголошено про відмову від політики багатовекторності та курс на євроінтеграцію.

Ключовими кроками на цьому шляху стали надання Україні статусу країни з ринковою економікою, вступ до Світової організації торгівлі (СОТ), подання заявки на вступ до ЄС, початок переговорів щодо умов вступу, здобуття асоційованого членства та остаточний вступ до організації. Країни ЄС підтримали доповнення до угоди з Україною, що розширюють співпрацю. Проголошення без'ядерного статусу України сприяло розвитку відносин з НАТО. У 1994 році Україна стала учасником програми НАТО «Партнерство заради миру», а у 1996 році була схвалена індивідуальна програма партнерства Україна – НАТО.

На території України проходять спільні військові навчання, зокрема на Янівському полігоні під Львовом та в акваторії Чорного моря. У 1997 році в Мадриді була підписана «Хартія про особливе партнерство» між Україною та НАТО, яка підкреслює відкритість НАТО до нових членів і підтримку суверенітету та територіальної цілісності України. Хоча Україна не підтримала дії НАТО в Югославії, вона вважає цю організацію найефективнішою структурою колективної безпеки в Європі. Для більш тісного співробітництва в Києві було відкрито офіс військового представництва НАТО [34].

На Празькому саміті НАТО у листопаді 2002 року, з метою розвитку Хартії та у зв'язку з рішенням України про повноправне членство в Альянсі, був затверджений План дій та Цільовий план на 2003 рік. Ці документи містять конкретні дії, які мають переконати НАТО в серйозності намірів України. Згідно з новими документами, Україна зобов'язується забезпечувати свободу слова, розвивати громадянське суспільство, захищати права і свободи громадян, а також вирішувати важливі економічні та соціальні проблеми, щоб наблизитися до європейських цінностей і стандартів. В умовах активної взаємодії України з європейським простором важливо виокремити ключові дати цього періоду.

1992 р. – Україна стала членом НБСЄ, яка з 1995 р. отримала назву ОБСЄ.

1994 р. – Україні надано гарантії від великих держав; країна відмовилася від ядерної зброї в рамках Будапештського меморандуму і почала свою участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру».

1995 р. – Україна приєдналася до Ради Європи.

2002 р. – проведено саміт «Україна – ЄС».

Травень 2002 р. – Україна висловила намір стати повноправним членом НАТО.

2003 р. – Україні надано статус «сусіда ЄС».

Процедура вступу до Європейської Спільноти зазвичай є тривалою. Деяким країнам вдається стати частиною європейського простору всього за п'ять років, тоді як інші, як-от Туреччина, чекають на свою чергу з 2004 року, коли розпочалися переговори. Україна, яка давно прагне приєднатися до Єврооб'єднання, має певні досягнення. Варто зазначити, що саме російська агресія стимулювала українську політичну еліту до рішучих дій. Крім України, Грузія та Молдова також підхопили «загальну хвилю мобілізації» до ЄС, оскільки входять до об'єднання ГУАМ, що визначає їх спільні зусилля на шляху до європейського простору. Вони також висловлюють надію на «прискорену процедуру вступу» [35].

Після початку російського вторгнення президент В. Зеленський оголосив про намір терміново розпочати процедуру приєднання до Євросоюзу. Однак слід зазначити, що угоди Союзу не передбачають можливості «прискорених» процедур вступу. Урсула фон дер Ляєн зазначила, що країни ГУАМ (без Азербайджану) повинні виконати умови, що стосуються економічних показників, політичної стабільності та верховенства права. Європейська комісія підкреслила, що питання про екстрений вступ не розглядається. «Європейський Союз не може обійтися без критеріїв. Усі ми підписували угоди, і існують умови, які потрібно виконати», – зазначила фон дер Ляєн в інтерв'ю Deutschlandfunk. Польща, як найближчий союзник

України, висловила підтримку пришвидшеній процедурі вступу. «Польща виступає за швидкий шлях до членства України в ЄС. Україні слід терміново надати статус кандидата, після чого мають розпочатися переговори про вступ, а також доступ до фонду відновлення ЄС», – заявив польський президент.

Загалом, Європейська комісія розглядає заявки на вступ протягом 1,5 року, і тільки після позитивних результатів країні-претенденту надається статус кандидата. Однак сам процес вступу може затягнутися через переговори, які можуть тривати роки, оскільки під час них враховуються як внутрішні реформи в країні-кандидаті, так і політична воля держав-учасниць Союзу. Що стосується країн ГУАМ (без Азербайджану), то переговорний процес вже налагоджений, і, як зазначила фон дер Ляєн, «їх не потрібно починати з нуля». У середині травня 2022 року Європейський парламент проголосував за надання Україні статусу кандидата. Проте цей статус, згідно з деякими даними, планується надати в червні 2022 року. Крім того, українським посадовцям варто пам'ятати, що це лише чверть шляху, і необхідно продовжувати роботу для інтеграції України в єдиний європейський ринок [36].

Серед ключових реформ, які потрібно впровадити, є боротьба з корупцією, зміна судової системи, конституційні та виборчі реформи, покращення бізнес-середовища та підвищення енергоефективності, а також реформи у сфері державного управління, включаючи дії щодо централізації. Європейський Союз виділив 12,8 мільярда євро для підтримки реформ, але це передбачає, що Україна продовжить демонструвати прогрес. Додаток «Ж» містить інформацію про типи та пріоритетні програми допомоги, які ЄС надає Україні [39].

Для ефективного використання міжнародної допомоги, зокрема європейської, уряд повинен зосередитися на узгодженні напрямків цієї підтримки з пріоритетами розвитку країни. Також важливо, щоб Україна не лише підвищувала прозорість даних та надавала звіти про отриману допомогу,

але й ретельно оцінювала її ефективність. Це дозволить посилити вплив допомоги на економічний розвиток [40].

Аналіз показує, що, незважаючи на безпрецедентну підтримку з боку ЄС для реформ, які сприяють економічному зростанню і поліпшенню добробуту населення, Україні все ще доводиться долати певні серйозні перешкоди на шляху до ЄС, хоча ці труднощі можна подолати. Серед внутрішніх чинників, які сповільнюють європейську інтеграцію України, виділяються:

Повільний темп економічних реформ та відсутність помітних результатів соціально-економічних змін.

Високий рівень корупції та економічних злочинів.

Непогодженість щодо європейського курсу серед населення.

Брак досвідчених фахівців з питань євроінтеграції, особливо серед політичних лідерів і держслужбовців.

Значний розрив у рівні економічного розвитку між Україною та країнами ЄС.

Відмінності в рівні життя населення.

Невідповідність правових систем.

Євроінтеграція має свої переваги і ризики, тож Україні слід зосередитися на позитивних аспектах цього процесу. Додаток «З» містить аналіз сильних та слабких сторін інтеграції України до ЄС, а також можливостей і загроз. Зосередження на сильних сторонах та потенційних можливостях відкриє Україні перспективи інтеграції в європейський політичний і економічний простір, але не слід забувати про ризики, які можуть виникнути внаслідок безпосереднього вступу до організації.

Підсумовуючи, можна сказати, що європейська інтеграція є ключовою метою для України, закріпленою у законодавстві. Вивчення позитивних і негативних аспектів дозволило оцінити шанси України на реалізацію вигідних можливостей євроінтеграції та розробити план дій, який враховує наявні загрози і досвід країн, що нещодавно стали членами ЄС.

Таким чином, з огляду на вплив інтеграційних факторів на політичну, економічну та соціальну сфери, вступ України до Європейського Союзу залишається найбільш перспективним варіантом. Наша країна вже зробила значні кроки на цьому шляху та продовжить вдосконалюватися, щоб у найближчому майбутньому стати членом ЄС. Проте інтеграція є досить складним процесом, що триває довгий час, і зрозуміло, що швидких змін не буде.

В Україні вже не перший рік тривають дискусії щодо вибору інтеграційної моделі – європейської чи євразійської. Революція Гідності, анексія Криму, військові дії на сході та повномасштабне російське вторгнення остаточно визначили наші інтеграційні пріоритети, відсунувши питання про вибір між Заходом і Сходом. Інтеграційний вибір кожної країни охоплює три основні аспекти: правовий, економічний і політичний, які для України мають особливе значення. Правовий аспект передбачає збереження державності, економічний – розвиток країни і добробут її громадян, а політичний – забезпечення цивілізованого майбутнього для українського народу.

Перед тим як оцінити переваги та недоліки інтеграції України до ЄС, важливо розглянути думки експертів і обізнаність суспільства щодо цього питання. Результати опитування свідчать про наявність певних бар'єрів на шляху поглиблення інтеграції з Європейським Союзом [30, с.200].

По-перше, спостерігається низький рівень поінформованості громадян про ЄС: 50% населення України мають загалом високий рівень знань, але 36% опитаних оцінюють свій рівень інформації як задовільний. Тільки 3% респондентів вказали на незадовільний рівень знань, а 11% вважають, що взагалі не знають про ЄС.

По-друге, існують сумніви щодо вигідності євроінтеграції для всіх громадян України. 26% експертів вважають, що інтеграція вигідніша для країн ЄС, які прагнуть збільшити свій геополітичний вплив та використати ресурси України у своїх інтересах.

По-третє, проблема полягає у завищених вимогах з боку ЄС.

По-четверте, у населення є занепокоєння щодо конкурентоспроможності українських товарів на європейському ринку та можливого відтоку робочої сили. Зокрема, 24% експертів зазначають, що внаслідок поглиблення співпраці з ЄС Україна зіштовхнеться з високою конкуренцією на ринку, що може позбавити українські продукти шансів на виживання, а також призвести до еміграції кваліфікованих кадрів.

По-п'яте, важливими аспектами у відносинах Україна – ЄС залишаються питання правосуддя, корупції та організованої злочинності, які важко буде вирішити Україні.

У травні 2018 року соціологічна компанія GfK Ukraine провела аналіз загальнонаціонального опитування, в якому взяли участь понад 2 тисячі осіб. Результати показали, що 30% громадян вважають повне членство у ЄС найкращою моделлю для інтеграції. Основними перешкодами називають брак фінансування та корупцію. Наступною за популярністю моделлю є вільна торгівля без обмежень (21%), третє місце займає задоволення поточним рівнем відносин (20%), а 15% вважають, що слід відмовитися від інтеграції з ЄС. 14% підтримують ідею Митного Союзу.

Західні регіони виявляють більшу підтримку членства у ЄС (54%), тоді як на Сході лише 13% вважають це доцільним, а чверть опитаних на Сході взагалі виступають проти. 40% українців переконані, що євроінтеграція буде успішною, якщо вони отримають доступ до кращих медичних послуг, комфортного транспорту та розвиненої соціальної інфраструктури. Серед головних перешкод для євроінтеграції українці зазначають брак коштів і корупцію місцевих чиновників (по 37%) [30, с.201].

Співпраця України з Європейським Союзом сприяє підвищенню соціальних умов у країні до європейських стандартів, що в свою чергу підвищує добробут населення. З культурно-цивілізаційної точки зору, євроінтеграція відкриває можливості для активного обміну між українською та західноєвропейськими культурами, що допомагає Україні стати частиною глобального суспільства, зберігаючи при цьому свою національну

ідентичність. Членство в ЄС забезпечує укріплення національної безпеки України, а також її захист від зовнішньої агресії та територіальних претензій.

На сьогодні основними напрямками співпраці між Україною та ЄС є енергетика, інвестиції та торгівля. Важливим аспектом цієї співпраці є підтримка, яку ЄС надає Україні. Європейський Союз є найбільшим донором нашої країни, і з 1991 року обсяг безкоштовної технічної та фінансової допомоги перевищив 4 мільярди євро та продовжує зростати.

ЄС підтримує багато сфер, зокрема макрофінансову стабільність, державне управління, розвиток громадянського суспільства, економіку, енергетику, охорону навколишнього середовища та освіту. Після 2014 року, враховуючи складну економічну ситуацію та військові дії на сході України, допомога ЄС різко зросла. Загальний обсяг підтримки на 2014-2020 роки становить близько 11 мільярдів євро.

Завдяки наданій допомозі з боку ЄС, Україна з 2014 року реалізує масштабну програму реформ, метою якої є стабілізація економіки та підвищення якості життя населення. Окрім допомоги Європейського Союзу, підтримку Україні надають також міжнародні організації та інші країни. Світовий банк відіграє важливу роль у сприянні реформам та наданні консультаційної допомоги [30, с.202].

Міжнародний валютний фонд часто виступає каталізатором необхідних реформ, що сприяють макроекономічній та фінансовій стабільності. Найбільшими країнами-донорами є США, які надали технічну допомогу в обсязі 450 мільйонів доларів у 2017 році, а також Канада, Німеччина, Японія, Швейцарія та Швеція. Фінансування в основному спрямоване на проекти технічної допомоги, зокрема в галузі ядерної безпеки, національної безпеки та оборони, а також врядування та розвитку громадянського суспільства.

Отже, у розділі, присвяченому викликам європейської інтеграції, було розглянуто основні перешкоди, які постають перед Україною на цьому шляху. Перш за все, важливим викликом є недостатня обізнаність населення про переваги та наслідки євроінтеграції, що може призвести до суспільного опору

та сумнівів у доцільності цього процесу. Також необхідно зазначити, що економічні труднощі та нестабільність в країні створюють додаткові перешкоди для реалізації реформ, які є необхідними для інтеграції з ЄС.

Додатковим викликом є високі вимоги Європейського Союзу, які потребують суттєвих змін у різних сферах, зокрема в правосудді, боротьбі з корупцією та забезпеченні прав людини. Україна стикається з труднощами в адаптації до цих стандартів, що може уповільнити процес інтеграції. Слід також зазначити, що питання конкурентоспроможності українських товарів на європейському ринку викликає занепокоєння серед виробників та підприємців.

Важливо врахувати, що політичні і соціальні аспекти, такі як внутрішні конфлікти, нерівномірний розвиток регіонів та відтік кадрів, також негативно впливають на перспективи євроінтеграції. В умовах глобалізації та складних міжнародних відносин Україні необхідно знайти ефективні рішення для подолання цих викликів. Успішна євроінтеграція вимагатиме зусиль з боку держави, суспільства та міжнародних партнерів, аби забезпечити сталий розвиток та гармонійне впровадження європейських стандартів.

2.4. Економічні та безпекові особливості європейської інтеграції України.

14-15 грудня 2024 року відбулося важливе засідання лідерів Європейського Союзу, під час якого буде розглядатися питання відкриття переговорів про членство України. Перед Україною постає ряд серйозних викликів, про які йдеться в спільному звіті Польського економічного інституту та Центру економічної стратегії під назвою “Разом сильніші: Сучасні та майбутні виклики на шляху інтеграції України до ЄС”.

На найближчий час основним завданням є забезпечення стабільного фінансування, особливо в контексті зростаючих військових потреб.

Наступним кроком Україні доведеться вирішити питання з інфраструктурою та залучити інвестиції.

У більш довгостроковій перспективі важливою зміною стануть ефективні реформи, які допоможуть створити міцні інституції для соціально-економічного розвитку країни та сприятимуть її приєднанню до Європейського Союзу.

У короткостроковій перспективі, через російське вторгнення, Україна була змушена перенаправити значну частину свого бюджету на військові цілі у 2022 і 2023 роках. Утративши ринкові джерела фінансування та 30% ВВП, Україна залежить від фінансової підтримки з боку Заходу. Від початку війни Україна отримала 68,5 мільярда доларів США, з яких 62% були надані у вигляді прямих субсидій, а 38% — грантів. У 2022 році дефіцит бюджету і витрати на обслуговування боргу сягнули 55,6 мільярда доларів.

Зовнішня фінансова допомога покрила частину дефіциту, проте у 2023 році Україні необхідно буде отримати достатнє фінансування, щоб уникнути подібних труднощів, загалом розраховуючи на 42 мільярди доларів допомоги.

У перший рік війни Україні було важко забезпечити фінансування державних витрат. Проте у другий рік, завдяки підтримці з боку ЄС, вдалося цього уникнути. Наразі ми знову стикаємося з невизначеністю, оскільки виникають проблеми з боку США та ЄС, які є нашими ключовими союзниками. Важливим також є рішення Європейської Ради про запуск програми «Український фонд» з бюджетом у 50 мільярдів євро на 2024-2027 роки [37, с.161].

Середньострокові виклики включають відбудову країни, залучення інвестицій і модернізацію інфраструктури на кордоні з Польщею. Відновлення економіки, зруйнованої війною, є величезним завданням. Прямі іноземні інвестиції в Україну вже до війни були нижчими, ніж в інших країнах Центральної та Східної Європи, а з початком конфлікту вони взагалі припинилися.

Для успішної відбудови України та забезпечення її стабільного і довгострокового економічного розвитку необхідно залучити приватні інвестиції. Попри те, що сьогодні важко переконати інвесторів вкласти кошти в Україну, в деяких секторах це може бути легше. Наприклад, у сфері озброєнь, де зростає виробництво та з'являються нові стартапи. Крім того, для великих проектів відновлення потрібні державно-приватні партнерства в інфраструктурі, будівництві, виробництві будівельних матеріалів та логістиці [38, с.116].

З моменту початку війни в Україні кордон між Польщею та Україною став ключовим для ЄС з точки зору військової, гуманітарної та економічної значущості. Заблоковані чорноморські порти перетворили його на основний шлях для експорту українських товарів. Однак інфраструктура на кордоні не була готова до такого високого обсягу руху. Однією з перших потреб є поліпшення залізничного сполучення. Ширина колії в Польщі становить 1 435 мм, в Україні — 1 520 мм. Також необхідно збудувати перевантажувальні термінали та збільшити кількість перевезень, що є критично важливими для України в умовах протистояння з Росією та розвитку економіки. "Відновлення транспортної інфраструктури України є важливим для її економічного зростання та інтеграції в Європу.

Залучення Європейської Комісії через програму "Connecting Europe" відкриває можливості для фінансування міжнародних інфраструктурних проектів. Інтеграція України в ці ініціативи також принесе користь чинним країнам-членам ЄС, наприклад, через створення нових маршрутів між Польщею та Румунією. Потрібні мультимодальні транспортні рішення, щоб зменшити залежність від автомобільного транспорту.

Розширення транс'європейської транспортної мережі TEN-T шляхом створення найкоротшого маршруту з України до Польщі через Люблін було б вигідним для України. У перспективі Україні доведеться провести безліч реформ, зокрема зосередитися на боротьбі з корупцією. Київ має реалізувати ці реформи, щоб залучити іноземні інвестиції, що сприятиме технологічному

прогресу та створенню рівних умов для приватних і державних підприємств на внутрішньому ринку. У довгостроковій перспективі успішна інтеграція України з ЄС стане важливим чинником, що визначає темпи та якість відновлення країни після війни.

Інвестиції можуть прискорити цей процес. Адаптація до правил єдиного ринку ЄС може стати основою для економічного зростання України. Для цього Київ має прийняти європейські норми, оновити національне законодавство та запровадити механізми захисту інвестицій, включаючи гнучкіші курси валют. Досвід Польщі в реалізації незалежної грошово-кредитної політики, зміцненні місцевих інституцій, створенні ефективних механізмів державних закупівель та розвинених фінансових ринків може слугувати важливим прикладом для України. Також необхідна децентралізація політичної системи України.

Європейська інтеграція України є не лише економічним чи політичним процесом, але й ключовим аспектом регіональної безпеки, який набув особливого значення після початку російсько-української війни. У цьому контексті безпековий вимір інтеграції охоплює декілька ключових аспектів: військову безпеку, енергетичну незалежність, кіберзахист та зміцнення європейської архітектури безпеки в цілому.

Прийняття рішень про постачання озброєння та фінансову підтримку Збройних сил України також демонструє, що інтеграція у сфері безпеки сприяє посиленню обороноздатності країни.

Енергетична незалежність є одним із фундаментальних елементів безпеки України в контексті європейської інтеграції. Інтеграція в енергетичний ринок ЄС, зокрема через синхронізацію української енергосистеми з європейською ENTSO-E, дозволяє зменшити залежність від російських енергоресурсів. Успішна імплементація Європейського зеленого курсу також сприятиме розвитку відновлюваних джерел енергії в Україні, що зміцнить її енергетичну стійкість.

Інтеграція України в європейський кіберпростір стає критично важливою в умовах постійних кібератак з боку Росії. Співпраця з ЄС у цій

сфері передбачає обмін технологіями, підвищення кваліфікації фахівців та участь у програмах захисту критичної інфраструктури. Створення кіберцентрів взаємодії та використання ресурсів європейських ініціатив, таких як Європейський центр компетенцій у сфері кібербезпеки, сприяють підвищенню рівня стійкості України до цифрових загроз.

Попри прогрес, безпекові аспекти європейської інтеграції України стикаються з низкою викликів. Серед них — необхідність адаптації законодавства до стандартів ЄС, забезпечення прозорості управління у військовій та енергетичній сферах, а також протидія гібридним загрозам. Однак співпраця з європейськими партнерами створює платформу для вирішення цих питань.

Безпекові аспекти європейської інтеграції України є вирішальними для забезпечення стабільності як самої держави, так і Європейського Союзу. Поглиблення співпраці у сфері оборони, енергетики та кібербезпеки дозволяє Україні інтегруватися у спільний простір безпеки, що робить її невід'ємною частиною сучасної європейської архітектури захисту. Цей процес не лише сприяє зміцненню позицій України, а й допомагає ЄС реагувати на нові глобальні виклики.

Україна сьогодні виконує роль щита Європи, стримуючи російську агресію на східному фланзі континенту. Поглиблення співпраці з ЄС у сфері оборони є одним із ключових інструментів для забезпечення національної безпеки. Зокрема, важливими є участь України в спільній політиці безпеки й оборони (СПБО) ЄС, обмін військовими технологіями, навчання особового складу, а також використання європейських механізмів координації безпекових заходів.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ІЗ РОСІЄЮ

3.1. Політичні та безпекові виклики співпраці України з ЄС

Будь-яка нова країна, яка прагне вступити до Європейського Союзу, стикається з чималими викликами, особливо якщо вона має минуле, пов'язане з колишнім комуністичним блоком, нижчий від середнього ВВП та досвід тривалих конфліктів. Окрім цього, всередині самого ЄС існують розбіжності щодо його майбутнього розвитку та перспектив розширення. Однак стверджувати, що ЄС повністю зупинився на шляху розширення, було б поспішно. Як продемонструвала реакція Євросоюзу на повномасштабне вторгнення Росії в Україну, ЄС готовий відповідати на геополітичні виклики, незважаючи на внутрішні труднощі [51, с.12].

Україна, що веде боротьбу проти ядерної держави та стикається з масштабними викликами повоєнного відновлення, водночас прагне втілювати реформи й інтегруватися до ЄС, і цей процес є надзвичайно складним. Проте, разом із ЄС Україна вирушила на цей шлях, зробивши рішучий крок у 2022 році, коли їй (та Молдові) було надано статус кандидата в ЄС. Цей шлях націлений на реалізацію прагнень, що виникли ще під час Євромайдану або Революції Гідності 2014 року, та має на меті закріпити стратегічне місце України в євроатлантичній спільноті, що оновить зміст європейської єдності та її ролі.

Попри непевність цього шляху, умови членства прописані чітко: дотримання принципу верховенства права, впровадження демократичних реформ та гармонізація українського законодавства з нормами ЄС. Першим кроком є виконання семи ключових умов, зазначених у рішенні ЄС щодо надання Україні статусу кандидата. Дискусії у ЄС щодо початку переговорів про вступ можуть розпочатися вже наприкінці 2023 року, хоча думки країн-членів розділилися. Одні наполягають на дотриманні всіх стандартів членства,

особливо у контексті війни, в той час як інші прагнуть скористатися політичною нагодою, щоб прискорити процес та запобігти відтоку реформаторської енергії в Україні.

Перша частина цього аналітичного документа присвячена огляду різних поглядів держав-членів ЄС на євроінтеграцію України. Зокрема, висвітлено позиції Франції, Німеччини, Центральноєвропейських країн та Іспанії, яка головує в Раді ЄС у другій половині 2023 року. Ці позиції змінюються з часом, що створює для України нові можливості, хоч і супроводжувані певними умовами та викликами, які необхідно буде подолати. Проаналізовано фактори, що можуть як сприяти, так і ускладнювати європейський шлях України, враховуючи досвід розширення на Західні Балкани, який, хоч і має відмінності, містить корисні уроки для України.

Задля уникнення надмірних очікувань, особливо щодо можливих термінів вступу, важливо зберігати обґрунтовану внутрішню підтримку та стимулювати продовження реформ. Тісна співпраця з іншими країнами-кандидатами, зокрема з Молдовою, може допомогти досягти успіху за різними критеріями процесу. Важливим аспектом є також наратив: хоча протидія російському імперіалізму та підтримка демократичних цінностей мають значення, Україні може знадобитися більш глибокий підхід для довготривалої перспективи [52, с.21].

Німеччина в цьому питанні не є ані активним підтримувачем, ані блокувальником. Її позиція, як і позиції Франції, Італії, Іспанії та інших країн-членів ЄС, розвивається відповідно до ситуації. Водночас, Берлін досі вважає, що розширення — це довгострокова мета, для якої необхідне попереднє реформування самого ЄС, що наразі виглядає як серйозна перешкода. Тим не менше, Німеччина не блокуватиме рух України до членства, якщо буде досягнуто консенсусу та здійснено необхідні реформи з боку Києва.

У Франції допомога Україні у боротьбі з російською агресією та її підтримка на шляху до членства в ЄС не завжди вважаються взаємопов'язаними. Стримане ставлення Франції щодо членства України

обумовлене радше давньою позицією проти розширення ЄС, ніж відношенням до самої України. Франція надає пріоритет поглибленню інтеграції ЄС, а не розширенню. Крім того, попередні цикли розширення не сприяли ентузіазму щодо прийняття нових членів у ЄС.

Франція, ймовірно, наполягатиме на суворому дотриманні вступних критеріїв та на реформуванні Союзу, щоб запобігти майбутнім проблемам управління. Однак її позиція щодо розширення також може змінюватися: за президенства Макрона можливий позитивний зсув, враховуючи важливість України для безпеки та геополітичних інтересів Європи, особливо на тлі агресивної політики Росії.

У Центральній Європі ставлення до України відрізняється залежно від країни, незважаючи на спільний негативний історичний досвід з Росією. Чехія та Польща є сильними прихильниками України, зокрема, у її прагненні до вступу в ЄС. Угорщина займає протилежну позицію, тоді як Словаччина розташовується десь посередині. Підтримка країн Центральної Європи щодо членства України в ЄС залишається активною, а Чехія, зокрема, виступає за більш органічну інтеграцію України через доступ до єдиного ринку ЄС. Однак інтереси певних секторів економіки можуть впливати на цю підтримку, як показав зерновий конфлікт між Україною та країнами регіону навесні [53, с.486].

Ще одним викликом на шляху України до членства в ЄС є брак політичної волі в Центральній Європі щодо компромісів стосовно внутрішніх реформ у ЄС, зокрема змін у механізмах ухвалення рішень. Період головування Іспанії в Раді ЄС збігається з розгортанням дискусій навколо можливості початку переговорів з Україною, яка намагається зробити це своїм ключовим пріоритетом. Водночас питання розширення турбує не тільки Німеччину чи Францію, а й Іспанію, яка розглядає ризики, пов'язані з новими викликами через приєднання нових членів, а також з труднощами інтеграції на тлі досвіду з урядами євроскептиків у Польщі та Угорщині.

Іспанія, усвідомлюючи можливі економічні та політичні витрати приєднання України, підтримує її шлях до членства, одночасно наголошуючи на важливості дотримання основоположних критеріїв ЄС. Найближчий етап у цьому процесі — відкриття переговорів, що залежатиме від оцінки Європейської Комісії наприкінці 2023 року на основі того, як Україна просунулася у виконанні семи рекомендацій. Ці рекомендації, складені для забезпечення підтримки серед країн-членів ЄС, націлені на досягнення важливих етапів у реформах, таких як незалежність судової системи та ефективність антикорупційних органів.

Фактично, рішення ЄС щодо того, чи відкривати переговори, буде залежати від компромісу між бажанням лідерів ЄС підтримати "історію успіху" України та різноманітними інтересами держав-членів. Однак поступ України у виконанні цих рекомендацій є нерівномірним, що ускладнює ситуацію, адже політичні еліти країни не готові повністю поступитися неформальним контролем над державними структурами. Вони, можливо, розраховують на поступки з боку ЄС для початку переговорів без проведення глибоких структурних змін.

Разом із тим, підхід ЄС до розширення потребує коригування, особливо з урахуванням геополітичного контексту та особливостей ситуації в Україні та Молдові. Успішне впровадження реформ у судовій, антикорупційній сферах і в управлінні державою буде ключовим як для досягнення прогресу на переговорах, так і для відновлення країни після війни. Хоча прогрес у цих реформах завжди був чутливим питанням у відносинах Києва і Брюсселя, перспектива початку переговорів значно підвищила зацікавленість у реформуванні серед українських політиків і громадськості [54, с.22].

Проте залишається питання, чи готові українські політики виконати ці ключові реформи для членства в ЄС, або ж продовжать створювати видимість реформ, виправдовуючи це військовими умовами й особливостями політичної ситуації.

Політичні аспекти процесу вступу України до ЄС тісно пов'язані з інтеграцією української економіки в Єдиний ринок, адаптацією законодавства до європейських стандартів та супроводженням відбудови країни після війни. Для досягнення цих цілей необхідні (i) ретельна робота з приведення національних законів у відповідність до норм ЄС та (ii) підготовка державних установ і бізнесу до нових умов, що потребуватиме значних часових і фінансових ресурсів. Прогрес у кожній галузі буде різним, але загалом ЄС має підтримати інтеграцію України на основі досягнень, заохочуючи її зусилля шляхом фінансування інфраструктурних проєктів та поступового покращення доступу до свого ринку.

Успіх відбудови значною мірою залежить від секторальних стратегій уряду України та впровадження високих стандартів ЄС у різних галузях, включаючи енерго- та ресурсоефективність. Інституційна спроможність українських установ проводити необхідні реформи є наріжним каменем майбутніх переговорів з ЄС і водночас значним викликом, який потребує вирішення в найближчі роки.

Війна загострила внутрішні труднощі в євроінтеграційному секторі уряду та парламенту, зокрема послаблення політичного лідерства у проведенні реформ, недостатні експертні та координаційні ресурси, складні процедури імплементації законодавства ЄС, а також нові проблеми, такі як відтік кваліфікованих кадрів за кордон (переважно жінок із дітьми) та суттєве зниження заробітних плат з початку 2023 року [55, с.55].

Для досягнення помітних результатів після початку переговорів Україна повинна зосередитися на посиленні інституційного потенціалу своїх органів влади в рамках ширшої реформи державного управління. Також важливо вимагати від ЄС істотної фінансової і технічної допомоги, яка буде обґрунтованою та спрямованою на вирішення ключових викликів на шляху до членства.

3.2. Вплив повномасштабного російського вторгнення на формування переговорної рамки між Україною та ЄС

За два роки після подання заявки на членство Україна досягла визначного успіху — отримала рішення ЄС про початок переговорів щодо вступу.

Що включає процес переговорів, які етапи та частини він охоплює, а також які основні міфи існують навколо вступу України до ЄС — дізнайтесь у цьому огляді.

Щоб краще зрозуміти місце переговорів у всьому процесі вступу країни-кандидата в ЄС, розглянемо основні етапи, які має пройти кожен кандидат, на прикладі України. Для полегшення розуміння цього складного процесу виділимо лише основні етапи (кожен із яких можна розділити на кілька підетапів). Розпочнемо із огляду ключових кроків, які вже пройшла Україна за короткий проміжок часу після подання заявки.

Основні етапи, які Україна пододала на шляху до ЄС:

28 лютого 2022 року — Україна подає заявку на членство.

23 червня 2022 року — ЄС надає Україні статус кандидата з семи рекомендаціями, які необхідно виконати перед початком переговорів.

Липень 2022 — жовтень 2023 — Україна активно працює над виконанням рекомендацій, здійснює реформи у сферах правосуддя, боротьби з корупцією, антиолігархічної політики, прав національних меншин та медіа-регулювання [56, с.760].

Березень — жовтень 2023 — Україна проводить самооцінку відповідності національного законодавства вимогам ЄС. Це не є обов'язковим етапом, але Україна вирішила пройти його першою серед держав-кандидатів, щоб краще підготуватися.

8 листопада 2023 року — Єврокомісія презентує звіт про прогрес України, відзначає виконання семи рекомендацій і пропонує відкрити переговори про вступ.

Листопад 2023 — березень 2024 — Україна виконує ще чотири додаткові кроки, серед яких ухвалення законів для розширення повноважень НАБУ, НАЗК, регулювання лобіювання, а також захист прав національних меншин.

14 грудня 2023 року — ЄС ухвалює рішення про початок переговорів про членство. Уряд України також публікує результати самооцінки.

9 лютого 2024 року — затверджено план виконання рекомендацій Єврокомісії за кожним розділом переговорів.

Основні поточні та майбутні кроки України на шляху до ЄС:

25 січня 2024 року — Єврокомісія розпочинає офіційну оцінку відповідності національного законодавства нормам ЄС.

Лютий — травень 2024 — Єврокомісія проводить сесії, що пояснюють вимоги за кожним розділом переговорів.

Очікується з липня 2024 року — двосторонні зустрічі для представлення ЄС стану відповідності українського законодавства кожному розділу.

Початок 2025 року — Єврокомісія презентує Раді Європи звіт щодо відповідності законодавства України за першим кластером переговорів.

12 березня 2024 року — Єврокомісія представляє Раді Європи проект рамок переговорів щодо України.

21 червня 2024 року — держави-члени ЄС затверджують переговорні рамки для України та Молдови.

До жовтня 2024 року Україна продовжує впроваджувати рекомендації Єврокомісії в рамках Пакету розширення, згідно з планом, затвердженим урядом 9 лютого 2024 року [57, с.468].

Основні кроки для вступу в ЄС, які Україна ще має пройти:

Україна та ЄС ведуть переговори щодо вступу до моменту завершення всіх переговорних кластерів;

Єврокомісія надає свій висновок щодо готовності України до вступу;

Країни-члени ЄС одноголосно ухвалюють рішення про підписання Угоди про вступ України до ЄС за згодою Європарламенту;

Після цього Європарламент та національні парламенти країн-членів, а також України, ратифікують Угоду.

Переглянути інфографіку основних етапів можна за посиланням.

Чому Україна ще не отримала членство в ЄС? Відповідно до Копенгагенських критеріїв від 1993 року, існують визначені умови для вступу, а також процедура, оновлена в 2020 році для країн Західних Балкан. Вони застосовуються до всіх країн-кандидатів і включають однакові вимоги.

Що потрібно для початку офіційних переговорів щодо вступу України в ЄС? Щоб розпочати переговори, 27 країн-членів ЄС повинні одностайно затвердити переговорну рамку. Її проєкт подала Єврокомісія 12 березня 2024 року, а 21 червня країни ЄС схвалили документ. Офіційний початок переговорів відбудеться на Першій міжурядовій конференції 25 червня у Люксембурзі, де обидві сторони представлять свої делегації, а Україна виголосить вступну промову. Будуть також представлені переговорна рамка та позиція ЄС.

Переговорна рамка складається з трьох частин: 1) принципи переговорів, 2) зміст і 3) процедура. Документ для України базується на методології розширення 2020 року та досвіді попередніх розширень, з урахуванням поточного становища України через вторгнення РФ. Основні положення рамки для України схожі з рамками для Албанії та Північної Македонії, але з особливим врахуванням українського контексту [58, с.189].

Що таке переговори про вступ? Переговори про вступ країни-кандидата спрямовані не на класичний діалог, а на досягнення відповідності критеріям членства:

Країна-кандидат повинна адаптувати національне законодавство до права ЄС і забезпечити його ефективне виконання;

ЄС, своєю чергою, повинен оцінити готовність до прийняття нової країни-члена.

Які умови вступу в ЄС? У Договорі про ЄС зазначено, що будь-яка європейська країна, яка поділяє цінності ЄС, може подати заявку на вступ.

Основні цінності ЄС включають повагу до гідності людини, свободу, демократію, рівність, верховенство права, права людини та захист прав меншин. Критерії вступу, затверджені у Копенгагені в 1993 році, включають:

Політичні критерії: стабільні демократичні інституції, що забезпечують права людини та захист прав меншин;

Економічні критерії: наявність ринкової економіки, здатної витримати конкуренцію в ЄС;

Адміністративні критерії: відповідність національного законодавства нормам ЄС і спроможність ефективно виконувати законодавство ЄС, а також здатність виконувати зобов'язання в політичному, економічному та валютному союзах.

Ще одним ключовим політичним аспектом є налагодження дружніх двосторонніх відносин із сусідніми країнами ЄС, такими як Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, а також із Молдовою, яка також є кандидатом на членство. До уваги також береться рівень підтримки українськими громадянами ідеї вступу до Євросоюзу.

Щоб сприяти країні-кандидату у виконанні вимог членства, процес ЄС передбачає 35 переговорних розділів, кожен з яких оцінює відповідність національного законодавства правовим нормам ЄС. Спочатку Єврокомісія проводить скринінг цих розділів, з яких 33 організовані в 6 тематичних кластерів. Розділи «Інституції» та «Інші питання» аналізуються окремо.

Звіт Єврокомісії за результатами скринінгу показуватиме відповідність законодавства України нормам ЄС за кожним кластером і виявлятиме необхідні кроки для адаптації. У 2023 році Україна провела власний скринінг, хоча цей етап не є обов'язковим за процедурою ЄС. За його підсумками, Україна потребує адаптувати приблизно 3 000 актів ЄС, найбільша частина яких припадає на сфери транспорту, продовольчої безпеки, свободи підприємництва, фінансових послуг, та вільного обігу товарів [59].

Єврокомісія встановлює по кожному кластеру вимоги для відкриття та проміжні і завершальні критерії (benchmarks). Важливий Кластер 1, який

охоплює фундаментальні питання вступу, відкривається першим і закривається останнім у всьому процесі. Серед критеріїв цього кластеру зазвичай є план реформ правосуддя та держуправління, а також економічні критерії, досягнення яких підтримуватиме Український фонд ЄС на 2024-2027 роки з бюджетом 50 мільярдів євро, остаточне затвердження якого очікується у травні 2024 року.

Подальше відкриття кластерів залежить від досягнення відкритих критеріїв і позитивної оцінки Єврокомісії, що згодом мають затвердити держави-члени ЄС.

Основним завданням у переговорах про вступ є адаптація законодавства країни-кандидата до правових норм ЄС. Обговорення стосуються фінансових та адміністративних питань, наприклад, потенційних внесків і надходжень для нової держави-члена у бюджет ЄС.

Європейська Комісія вже проводить спостереження за прогресом України у виконанні критеріїв для вступу. Важливим етапом є Звіт про прогрес України в рамках Пакета розширення ЄС 2023 року, в якому Україну вперше включили до такого оцінювання. На основі цього звіту український уряд розробив План виконання рекомендацій Єврокомісії для кожного переговорного розділу на 2024 рік [60].

Наступна оцінка прогресу від Єврокомісії запланована на жовтень-листопад 2024 року в межах щорічного Пакета розширення. Висновки цього звіту обговорюватимуться на Міжурядових конференціях, які зазвичай відбуваються не менше одного разу на рік після публікації звіту ЄК. Щодо економічних критеріїв вступу, прогрес України буде оцінюватися на основі реалізації Плану для інструменту ЄС Ukraine Facility.

Додатково, Україна, як країна-кандидат, буде включена до моніторингу в рамках щорічного звіту Єврокомісії про стан верховенства права в країнах-членах ЄС. Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн вперше озвучила це рішення у своєму Посланні про стан ЄС до Європейського парламенту у вересні 2023 року.

Яка підтримка надається країні-кандидату в процесі вступу до ЄС?

Європейський Союз надає політичну, фінансову та технічну допомогу. Що стосується технічної підтримки, державні органи країн-кандидатів часто беруть участь у роботі інституцій і органів ЄС як спостерігачі. Для допомоги урядам країн-кандидатів доступні різні інструменти технічної допомоги, зокрема Technical Support Instrument, TAIEX/Twinning, експертні місії та навчальні візити.

В рамках фінансової підтримки, ЄС створив спеціальний фінансовий інструмент Ukraine Facility обсягом 50 млрд євро на 2024-2027 роки. Виконання Плану для Ukraine Facility має сприяти досягненню економічних критеріїв для вступу в ЄС.

План Ukraine Facility містить 69 реформ та 10 інвестицій, що включають 146 якісних і кількісних індикаторів. Виплати за цим планом здійснюватимуться лише за умови виконання індикаторів. Реформи охоплюють 15 сфер, серед яких енергетика, сільське господарство, транспорт, а також цифрова трансформація та розвиток людського капіталу.

Ukraine Facility також включає фінансування на технічну допомогу та інші заходи, які зазвичай доступні для країн перед приєднанням до ЄС через Інструмент передвступної допомоги (IPA).

Які можливості відкриються для України в процесі переговорів?

Позитивний прогрес України у досягненні критеріїв членства створюватиме можливості для швидшої інтеграції у політики та програми ЄС, а також у Внутрішній ринок ЄС. Наприклад, це може включати приєднання України до зони роумінгу EU's Roam Like at Home, Єдиної зони платежів у євро (SEPA), а також забезпечення вільної торгівлі промисловими товарами шляхом усунення технічних бар'єрів [61].

Чи існують наслідки за уповільнення чи відкат у досягненні критеріїв членства?

Так, наслідки можуть бути, особливо у контексті вимог та реформ у рамках першого кластеру. Можливі "покарання" можуть включати:

призупинення переговорів у певних сферах або взагалі у випадках серйозних порушень. Вже закриті переговорні розділи можуть бути повторно відкриті, якщо виникне потреба в повторній оцінці.

зменшення фінансування з боку ЄС, за винятком підтримки громадянського суспільства.

призупинення можливостей швидкої інтеграції, таких як доступ до програм ЄС або односторонні пільги для виходу на ринок ЄС.

Коли Україна може стати членом ЄС?

Тривалість підготовки країни-кандидата до вступу в ЄС не визначена жодним документом ЄС. Лише етапи, які потрібно пройти, зазначені. Тому динаміка залежатиме як від прогресу України у досягненні критеріїв (підхід на основі заслуг), так і від готовності ЄС та інших країн-членів до прийняття України в свої лави.

Темп переговорів з боку України залежатиме від того, наскільки швидко і якісно наше законодавство буде адаптовано до чинних норм ЄС у кожній зі сфер переговорів, а також від ефективності його впровадження та застосування.

Європейський Союз також має підготуватися до нового етапу розширення. У ЄС вже тривають дискусії про найкращі способи такої підготовки, що повинні привести до ухвалення дорожньої карти для розширення та необхідних реформ країнами-членами влітку 2024 року.

На початку 2025 року Єврокомісія планує оцінити вплив майбутнього розширення на Внутрішній ринок ЄС. Ці огляди, що передують розширенню, стануть основою для пропозицій змін у ключових політиках ЄС, а також для підготовки бюджетних пропозицій на період 2028-2034 років [54].

Серед важливих документів, що стосуються цієї теми, варто виділити:

High-Level Report on the future of the Single Market, замовлений Президентом Ради та Комісією у Енріко Летти.

Report on the future of European competitiveness, що готує спеціальний радник президента фон дер Ляєн, Маріо Драгі.

В результаті переговорів буде укладено угоду про вступ України до ЄС, яка підлягатиме підписанню та ратифікації Європейським Парламентом, а також національними парламентами всіх країн-членів ЄС і України. У цій угоді будуть вказані терміни та умови членства, перехідні періоди, а також деталі фінансових аспектів, на які погодяться сторони під час переговорів.

Після ратифікації угоди всіма парламентами, з моменту її підписання до дати вступу, Україна отримає певні розширені можливості. Наприклад, вона зможе вносити пропозиції до проєктів нових рішень ЄС і матиме статус спостерігача в органах і інституціях ЄС без права голосу.

Одним із найбільш видимих наслідків вторгнення стало історичне рішення ЄС у червні 2022 року про надання Україні статусу кандидата на членство. Російська агресія змусила ЄС переглянути підхід до своєї політики розширення, визнавши стратегічну важливість інтеграції України. Це стало основою для формування нової переговорної рамки, що передбачає значне пришвидшення реформ в Україні у сфері верховенства права, боротьби з корупцією, адаптації законодавства до *acquis communautaire* (законодавства ЄС).

Умови повномасштабної війни внесли унікальні виклики до переговорного процесу. Рамка переговорів була адаптована для врахування специфічних потреб України, зокрема підтримки енергетичної стійкості, забезпечення гуманітарної допомоги та інтеграції в європейський енергетичний ринок ENTSO-E. При цьому Україна змогла продемонструвати здатність проводити реформи навіть в умовах військового стану, що стало важливим сигналом для ЄС.

Вторгнення також загостило усвідомлення обох сторін щодо довгострокового значення євроінтеграції України для стабільності в регіоні. Переговорна рамка дедалі більше враховує не лише питання реформ, але й геополітичний вимір — роль України як гаранта безпеки в Східній Європі та партнера, здатного сприяти зміцненню європейської солідарності.

3.3. Перспективи європейської інтеграції України в умовах ведення війни.

Новий імпульс для розвитку інститутів європейської інтеграції в Україні виник у 2014 році після Революції гідності, під час якої громадяни підтримували європейський курс країни. У березні та червні того ж року були підписані політична та економічна частини Угоди про асоціацію з ЄС. Важливим етапом у створенні інституцій стало заснування в серпні того ж року спеціалізованого органу в рамках Секретаріату Кабінету Міністрів — Урядового офісу з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Процес формування євроінтеграційних підрозділів у міністерствах, розпочатий у 1998 році, нарешті в 2014 році призвів до створення інституту заступників міністрів, відповідальних за адаптацію законодавства та виконання Угоди про асоціацію. У 2016 році стало очевидно, що для успішного виконання угоди потрібно не лише технічне управління (правова експертиза, координація і моніторинг), але й належне політичне управління на високому рівні, а також система нагляду, яка б допомагала адаптації національного законодавства та вирішенню конфліктів між центральними органами виконавчої влади [55].

Після тиску з боку громадянського суспільства і міжнародних донорів, а також зміщення акценту на євроінтеграцію, було введено нову посаду віцепрем'єр-міністра з питань європейської інтеграції. У рамках реформи державного управління віцепрем'єр отримав повноваження координувати діяльність реорганізованого Урядового офісу, а також посилився потенціал міністерств через створення 50 директоратів стратегічного планування та євроінтеграції в 10 пілотних міністерствах, двох відомствах та Секретаріаті Кабінету Міністрів, які фінансуються з європейських фондів технічної допомоги. Ця оновлена структура євроінтеграції стабілізувалася протягом наступних п'яти років, продемонструвавши змішані результати у виконанні зобов'язань за Угодою.

Головним досягненням механізму європейської інтеграції стало створення системи планування, координації, реалізації та контролю адаптації законодавства до норм ЄС. З 2016 року ця система інтегрується з порядком денним Угоди, її діяльність синхронізується з ЄС і коригується за потребою. Основні міністерства отримали необхідні фінансові та людські ресурси для наближення законодавства, що активізувало розробку проектів нормативно-правових актів, які мають привести національні норми у відповідність до законодавства ЄС.

Створення двостороннього діалогу з відповідальними органами ЄС, що займаються політикою розширення та Угодою про асоціацію, стало ще одним досягненням віцепрем'єр-міністра та його офісу. Вони відіграли важливу роль у досягненні позитивного рішення Ради ЄС щодо надання Україні статусу кандидата навесні минулого року. Проте були виявлені також недоліки, пов'язані з внутрішніми політичними особливостями євроінтеграційного процесу в Україні [56, с.760].

Починаючи з 2020 року, спостерігається поступова втрата політичного впливу віцепрем'єра з питань європейської інтеграції на процес виконання Угоди, що пов'язано з посиленням ролі Офісу Президента у зовнішньополітичному порядку. У червні 2021 року було створено новий Департамент європейської та євроатлантичної інтеграції як окремий орган в Офісі Президента, що взяв на себе значний контроль над стратегією інтеграції ЄС, обмежуючи функції віцепрем'єра до технічних аспектів.

Незважаючи на добрі стосунки між віцепрем'єром і керівником нового департаменту, виникнення альтернативного центру прийняття рішень ставить під сумнів спочатку закладені основи євроінтеграційної інфраструктури та ставить запитання про відповідальність за стратегічне планування політики євроінтеграції, особливо у контексті можливого відкриття переговорів про вступ.

Таке розмивання відповідальності і зміщення встановлених повноважень значно демотивує державні органи, заважає плануванню на рівні

міністерств (оскільки Офіс Президента схильний політизувати навіть технічні аспекти) та ускладнює взаємодію з представниками ЄС (наприклад, до яких саме інституцій чи посадових осіб звертатися у разі розбіжностей?). Додатково, інституційна стабільність системи європейської інтеграції підривається періодичними змінами, пов'язаними з ширшими реформами національної державної служби та змінами в загальній адміністративній структурі уряду.

Позитивні зрушення, які почалися у 2017 році (наприклад, створення директоратів, орієнтованих на певні політики), фактично зникли, особливо після початку війни у 2022 році. У листопаді 2022 року відбулася спроба великої консолідації міністерств, в результаті якої європейська інтеграція, культурна та інформаційна політика мали бути об'єднані в одне міністерство, що суттєво знизило політичний вплив і можливості євроінтеграційного блоку в уряді. Державний бюджет на 2023 рік передбачав значне скорочення видатків міністерств через заходи жорсткої економії під час війни, що призвело до масових скорочень заробітних плат державних службовців (оскільки вони становлять основну статтю витрат) і зменшення фінансування директоратів та груп підтримки реформ. Як наслідок, більшість кваліфікованих фахівців у міністерствах залишилися з базовою зарплатою у 300 доларів США [57, с.468].

Очікувано, що найдосвідченіші та кваліфіковані співробітники міністерств, включаючи тих, хто займається гармонізацією законодавства, почали переходити до приватного сектора і, іронічно, приєднуватися до донорських проєктів технічної допомоги, в яких ці самі міністерства виступають бенефіціарами. Крім того, за неофіційними даними, перед можливим відкриттям переговорів про вступ України до ЄС наприкінці 2023 року, українська сторона, ймовірно, намагатиметься нав'язувати ЄС амбітні вимоги, перекладаючи на нього частину фінансових зобов'язань та відповідальності за підготовку українського урядового апарату до вступу через брак внутрішніх ресурсів під час війни.

Щодо політичного координаційного механізму на високому рівні (очолюваного прем'єр-міністром), то він не створює достатнього імпульсу і тиску на державні органи для проведення системної роботи з наближення законодавства до acquis ЄС та його подальшої імплементації. Роботу первісно створеної Координаційної ради було призупинено після набуття чинності Угодою про асоціацію, а в січні 2020 року відновлено її правонаступника – Урядовий комітет з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, міжнародного співробітництва, безпеки, оборони та регіонального розвитку. Однак засідання комітету зводяться до заслуховування формальних звітів Урядового офісу з питань європейської інтеграції без чіткої системи оцінки прогресу, зворотного зв'язку з міністерствами та політичної відповідальності у разі невдач [58, с.189].

З 2020 року експертно-координаційні функції Урядового офісу погіршуються, що знижує горизонтальну взаємодію між ним та профільними міністерствами. Наразі функції офісу обмежуються формальними аспектами європейської інтеграції, такими як контроль термінів і моніторинг діяльності міністерств. Основні функції, зокрема забезпечення правового наближення, зміцнення експертизи щодо законодавства ЄС та ведення переговорів з відповідними органами, за останні роки занепали.

Здатність міністерств і державних установ узгоджувати національне законодавство з європейськими нормами є недостатньою для забезпечення належного темпу і якості роботи. Деякі проблеми є базовими: відповідальні державні службовці, хоч і є кваліфікованими фахівцями, часто не володіють необхідними навичками англійської мови для розуміння складного європейського законодавства або ведення переговорів з європейськими колегами. Також існують прогалини в знаннях про процес імплементації в різних країнах ЄС і організацію роботи європейської бюрократії. Створення директоратів стратегічного планування та європейської інтеграції викликало надії на те, що ці спеціалізовані підрозділи сприятимуть гармонізації, однак великий розрив між їхньою зарплатою та заробітками персоналу міністерств

призводив до внутрішніх конфліктів і перевантаження нових підрозділів звичайними бюрократичними завданнями, а не розробкою політики та правовим наближенням. Спроби запровадження нефінансових форм мотивації (таких як навчання в ЄС і кар'єрні перспективи) також не реалізувалися через брак зусиль з боку центрального апарату Кабінету Міністрів.

Урядові процедури розробки законопроектів щодо євроінтеграції, від їх ініціювання до подання до парламенту, є складними і потребують численних погоджень у рамках правової системи Кабінету Міністрів, що часто призводить до затримок у процесі доопрацювання законопроектів. Часто міністерства вирішують ініціювати подання законопроектів у Верховну Раду через дружніх депутатів, щоб уникнути тривалого процесу. Крім того, здатність парламенту координувати свої зусилля з урядом, визначати пріоритети законопроектів щодо європейської інтеграції та забезпечувати експертизу для перевірки відповідності цих законопроектів є недостатньою [59].

До нещодавнього часу лише Комітет з питань європейської інтеграції Верховної Ради намагався організувати перевірку законопроектів та надати підтримку галузевим комітетам в експертизі законодавства ЄС. Однак через нестачу ресурсів він не зміг запобігти багатьом перешкодам на шляху ухвалення євроінтеграційних законопроектів, які розробляли різні інтереси з метою їх блокування, спотворення або затримки імплементації європейських норм в Україні.

Для досягнення цих цілей групи лобістів, бізнес-фракцій або окремі депутати, які мають корупційні інтереси, використовують різні методи, такі як блокування законопроектів на рівні галузевих комітетів, організацію масштабних кампаній з внесення тисяч поправок, а також спотворення основних положень законопроектів на етапі підготовки до другого читання. Ситуація почала змінюватися влітку 2022 року, коли Україні було надано статус кандидата.

На початку вересня в кожному галузевому комітеті Верховної Ради були створені спеціальні підкомітети з євроінтеграції. Одночасно, в відповідь на необхідність прийняття змін до національного законодавства для виконання семи блоків рекомендацій, була введена спеціальна процедура ухвалення законопроектів разом з урядом, що передбачає глибшу експертизу, зокрема, обов'язкову підготовку таблиць відповідності. У лютому 2023 року також було оголошено про вдосконалення експертних можливостей парламенту щодо перевірки євроінтеграційних законопроектів шляхом створення спеціального Офісу з адаптації українського законодавства до законодавства ЄС [60].

Ця ініціатива отримає підтримку через проєкт технічної допомоги ЄС і передбачає залучення 10-15 галузевих експертів, які будуть обслуговувати потреби Комітету з європейської інтеграції та галузевих комітетів Верховної Ради. В цілому, імплементація Угоди про асоціацію стала своєрідним «домашнім завданням» для України як щодо відповідності *acquis* ЄС, так і щодо складності завдань, які мали виконуватися переважно на національному рівні. Нещодавня «зернова криза» з Польщею та іншими країнами Східної Європи чітко показала, що процес переговорів про вступ до ЄС вимагатиме вирішення складних питань компромісів з офіційними інституціями ЄС та національними урядами країн-членів.

Щоб успішно впоратися з цими викликами, Україні потрібно підготувати свої політичні еліти, бюрократію та спільноти експертів/громадських організацій до ефективного просування на шляху до вступу. На основі власних спостережень і досвіду в європейській інтеграції ми підготували кілька ключових рекомендацій щодо створення євроінтеграційної інституційної інфраструктури:

Запровадити структурований діалог з ЄС щодо ресурсів і зусиль, які можуть бути реалістично інвестовані для вирішення поточних проблем і розширення інституційних можливостей української системи євроінтеграції.

Під час війни підтримка з боку ЄС повинна бути суттєвою, а Україна також повинна виділити значні ресурси на підготовку до вступу.

Реалізація Угоди про асоціацію, інтеграція української економіки в Єдиний ринок ЄС та проведення переговорів про вступ повинні стати пріоритетом у політичному порядку денному України з дієвим контролем, очолюваним відповідним віцепрем'єр-міністром та прем'єр-міністром.

Україні необхідно уникати прогалин у політичному лідерстві і розподілу відповідальності між різними органами влади в процесі європейської інтеграції, навіть зважаючи на те, що перемога у війні з Росією і підтримка стійкості суспільства та економіки залишаються найактуальнішими пріоритетами.

Інституційний механізм вже існує, має належну структуру та функції для проходження етапів вступу. Проте спроможність органів, відповідальних за європейську інтеграцію, та профільних міністерств необхідно суттєво посилити, щоб бути готовими до викликів, які можуть виникнути у найближчий рік [61].

Важливо, щоб цей процес відбувався в контексті загальної реформи державної служби, що була розпочата п'ять років тому, але досі не завершена. Досвід показує, що різні «цільові надбудови» до міністерств лише частково виконують завдання євроінтеграції. Для ефективності профільні міністерства потребують реструктуризації, а середній і нижчий рівень персоналу має отримувати належну оплату з відповідними мотиваційними бонусами для спеціалістів, які займаються адаптацією законодавства ЄС, визнанням їхнього досвіду та знань про роботу правової системи ЄС.

Працівники як УОЄЄІ, так і відповідних міністерств повинні проходити навчання для отримання глибоких знань про законодавство Європейського Союзу, функціонування його інституцій та можливості ведення переговорів щодо вступу. Регулярні, всебічні та ґрунтовні навчальні візити до країн ЄС повинні стати невід'ємною частиною нефінансової мотивації державних службовців, які беруть участь у реалізації політики європейської інтеграції. У

результаті міністерства мають виконувати функцію центрів експертизи в галузі, що стосується ЄС, та координувати основний потік завдань, пов'язаних із адаптацією законодавства та його реалізацією, у тісній співпраці з галузевими бізнес-асоціаціями, експертами, ОГС та іншими зацікавленими сторонами.

УОЄЄІ не повинна бути лише «поштовою скринькою» для віцепрем'єра, а також має функціонувати як «спеціалізований підрозділ євроінтеграції» в рамках уряду, здатний вирішувати складні конфлікти між зацікавленими сторонами у певних секторах. Вона повинна забезпечувати всебічну експертно-технічну підтримку та реалізовувати різноманітні заходи для успішної роботи євроінтеграційних підрозділів міністерств, зокрема покращувати діалог та обмін інформацією з колегами з ЄС.

Для співробітників УОЄЄІ та відповідних міністерств питання довгострокової стабільності команд, які займаються євроінтеграцією, та їх захист від реструктуризацій є критично важливим фактором мотивації. Це особливо актуально для залучення кваліфікованих жінок, які покинули країну після лютого 2022 року. Ці фахівці мають мати впевненість у тому, що їхня кар'єра не буде зупинена під час наступних етапів реструктуризації Кабміну чи «оптимізації» міністерств [59].

Необхідно також посилити євроінтеграційні можливості Верховної Ради та покращити механізми координації з державними органами. Головною метою цього перегляду є забезпечення високого рівня довіри парламенту до євроінтеграційних законопроектів, що розробляються та доопрацьовуються міністерствами і УОЄЄІ. Потрібно внести додаткові зміни до механізму координації між Верховною Радою та Урядом для створення «зеленого коридору» для подачі та ухвалення законопроектів, розроблених галузевими міністерствами. У той же час Верховна Рада повинна створити власну експертну базу для перевірки і надання кваліфікованих висновків щодо законопроектів, поданих народними депутатами. Комітет з питань європейської інтеграції також повинен набути (процесуальної) спроможності

виступати в ролі незаангажованого арбітра у конфліктах, пов'язаних із євроінтеграцією, у галузевих комітетах, забезпечуючи належний політичний баланс у парламенті перед голосуванням за важливі зміни до національного законодавства.

Отже, Україна продовжує активізувати свої євроінтеграційні зусилля, особливо після повномасштабного вторгнення Росії, що ще більше підкреслило прагнення країни до зближення з ЄС. Військові дії стали каталізатором для рішучих реформ, які відповідають європейським стандартам, включаючи поліпшення державного управління, підвищення прозорості та боротьбу з корупцією. Євроінтеграція набула ще більшого значення для українського суспільства, яке сприймає ЄС як гаранта стабільності, безпеки та економічного процвітання.

Зміцнення відносин з Європейським Союзом також проявляється в адаптації українського законодавства до європейських норм і реалізації ключових реформ. Ці кроки не тільки наближають Україну до повноправного членства, а й підвищують її стійкість до зовнішніх загроз та внутрішніх викликів. Євроінтеграція стає невід'ємною частиною стратегічного розвитку країни, спонукаючи український уряд до швидшого та системного впровадження змін.

Значним досягненням на цьому шляху стало отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, що є важливим політичним і дипломатичним визнанням. Це надає Україні додатковий стимул для продовження реформ, спрямованих на забезпечення прав людини, зміцнення верховенства права та розвиток демократії. Прагнення до європейських стандартів життя залучає широкі верстви суспільства, які підтримують реформи та сподіваються на подальшу інтеграцію з ЄС.

ВИСНОВКИ

Подіями 2014 року Україна не лише заявила про своє прагнення інтегруватися до ЄС, але й довела свою відданість європейським цінностям — демократії, верховенству права та правам людини — навіть у найскладніших умовах. Водночас це питання слід розглядати у ширшому контексті: політичному, економічному, безпековому та культурному.

Україна є важливим партнером у побудові стабільної та демократичної Європи. Її членство в ЄС зміцнить європейський проект, який базується на об'єднанні держав заради спільного майбутнього. Стійкість України у боротьбі за незалежність і демократичний вибір стала яскравим доказом, що європейські цінності можуть бути захищені навіть у найскладніших умовах. Для ЄС інтеграція України є можливістю підтвердити свою глобальну роль як захисника демократії та прав людини.

Європейська інтеграція України в умовах війни стала ключовою стратегічною метою держави, що визначає її майбутнє в геополітичному, економічному та соціальному аспектах. Повномасштабне російське вторгнення у 2022 році не лише загостило виклики, але й стимулювало глибшу співпрацю між Україною та Європейським Союзом (ЄС). У цих умовах перспективи інтеграції набувають нового значення, спираючись на взаємну солідарність, прагнення реформ та спільні безпекові інтереси.

Надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС у червні 2022 року стало історичним кроком, що заклав фундамент для подальшої інтеграції. Це рішення було обумовлене не лише політичними зусиллями української влади, але й героїзмом українського народу, який захищає європейські цінності. Війна підштовхнула ЄС до усвідомлення стратегічної важливості України для стабільності континенту, що відкрило нові можливості для зміцнення співпраці.

Однак, перспектива інтеграції в умовах війни пов'язана з низкою викликів. Україна змушена впроваджувати масштабні реформи в складних

умовах воєнного стану. Це стосується адаптації законодавства до стандартів ЄС у сферах верховенства права, боротьби з корупцією, судової реформи та забезпечення прав людини. Попри труднощі, Україна демонструє готовність виконувати зобов'язання: ухвалення ключових законів, впровадження цифрових інструментів управління та прозорість у прийнятті рішень стали позитивними сигналами для ЄС.

Одним із важливих напрямів інтеграції є економічна співпраця. Україна поступово інтегрується в європейський ринок завдяки угоді про зону вільної торгівлі, а також участі в таких ініціативах, як Європейський зелений курс. Післявоєнна відбудова країни стане ще одним етапом, що передбачає залучення європейських інвестицій, технологій та ноу-хау. Водночас інтеграція в енергетичний ринок ЄС, зокрема синхронізація з системою ENTSO-E, є важливим кроком для забезпечення енергетичної стійкості.

Безпековий аспект інтеграції залишається ключовим. Україна вже стала де-факто частиною європейської архітектури безпеки, виконуючи роль щита на східному фланзі. Співпраця у сфері оборони, кібербезпеки та обмін розвідувальною інформацією посилюють євроінтеграційний процес. Однак перспективи остаточної інтеграції залежать від здатності ЄС виробити стратегію розширення, яка враховує безпрецедентні виклики, створені війною.

Водночас, важливу роль відіграє підтримка з боку громадянського суспільства України. Європейська ідентичність є частиною національної свідомості українців, а євроінтеграція — це не лише політичний, але й соціальний вибір. Громадська активність сприяє просуванню реформ, моніторингу виконання урядових зобов'язань та налагодженню діалогу з європейськими партнерами.

Євроінтеграційний курс також сприяє культурному обміну та об'єднанню європейської та української молоді через програми співпраці, що сприяють обміну досвідом і формуванню спільних цінностей. Розвиток співпраці в освітній сфері та можливості академічного обміну дозволяють українській молоді краще інтегруватися в європейський простір, сприяючи

збагаченню культурної спадщини та розширенню перспектив для нових поколінь.

Російське вторгнення створило нові виклики та можливості для переговорного процесу між Україною та ЄС. Формування переговорної рамки в умовах війни демонструє динамічну взаємодію, у якій безпекові, економічні та гуманітарні аспекти інтеграції стали невід'ємною частиною євроінтеграційного порядку денного. Цей процес не лише прискорює вступ України до ЄС, але й зміцнює позиції Європейського Союзу як глобального гаранта миру та стабільності.

Україна потрібна Європейському Союзу так само, як ЄС потрібен Україні. Це взаємодоповнюючий процес, у якому обидві сторони виграють, зміцнюючи один одного. Інтеграція України в ЄС — це не лише логічний етап історичного розвитку, але й стратегічний вибір, що сприятиме побудові сильної, демократичної та процвітаючої Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про асоціацію, 2014. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>.
2. Правова система Європейського Союзу: джерела, принципи, структура». URL: [https://ukrainepravo.com/international_law/european_union_law/pravova-systemaevropeys`kogo-soyuzu-dzherela-pryntsypy-struktura/](https://ukrainepravo.com/international_law/european_union_law/pravova-systemaevropeys`kogo-soyuzu-dzherela-pryntsypy-struktura/).
3. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова., 2015.С.312.
4. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT>.
5. Consolidated version of the Treaty on European Union, 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012M/TXT>.
6. Judgment of the Court of 31 March 1971. Commission of the European Communities v Council of the European Communities. European Agreement on Road Transport. Case 22-70., 1971. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:61970CJ0022#PP4Contents>.
7. Treaty of Lisbon, 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2007:306:FULL>.
8. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union - DECLARATIONS annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007 - A. DECLARATIONS CONCERNING PROVISIONS, 2007. URL: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:12008E/AFI/DCL/17#PP4Contents>.

9. Treaty establishing the European Coal and Steel Community, 1951. URL: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11951K:EN:PDF>.
10. Treaty on European Union (TEU) / Maastricht Treaty, 1992. URL: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT&from=EN>.
11. THE TREATY OF ROME, 1957. URL: https://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf.
12. TREATY OF AMSTERDAM, 1997. URL: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=EN>.
13. Толстов С. Процеси розширення ЄС в історичній ретроспективі / Сергій Толстов. // Наукове видання Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015.С.118–136.
14. ЗАКОН УКРАЇНИ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики, 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>.
15. Постанова Верховної Ради України Про Основні напрями зовнішньої політики України, 1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>.
16. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text.
17. План дій "Україна - Європейський Союз" Європейська політика сусідства, 2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text.
18. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. 2012, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_850#Text.
19. Порядок денний асоціації Україна - ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. 2009, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_990#Text. 70

20. Муравйов, В. "Зона вільної торгівлі як основа економічної інтеграції України у Європейський Союз." Law of Ukraine 4. 2016.
21. ГЕНЕРАЛЬНА УГОДА З ТАРИФІВ І ТОРГІВЛІ, 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text.
22. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. Представництво Європейського Союзу в Україні, 2021. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/eu_ukraine/trade_/relation/fr_ee_trade_agreement/index_uk.htm.
23. Регіональна конвенція про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження, 2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/984_006-16#Text.
24. Загальна стратегія Європейського Союзу щодо України, 1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_492#Text.
25. Угода між Європейським Союзом та Україною щодо участі України у Поліцейській Місії, 2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_356#Text.
26. Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України в поліцейській місії Європейського Союзу в колишній югославській Республіці Македонія, 2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_941#Text.
27. Показники торговельно-економічного співробітництва Україна-ЄС, 2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichnespivrobitnictvo-ukrayina-yes/pokazniki-torgovelnno-ekonomichnogospivrobitnictva-ukrayina-yes>.
28. Договір до Енергетичної Хартії та Заклучний акт до неї, 2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056#Text.
29. МЕМОРАНДУМ про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії, 2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-16#Text. 71

30. Руш О. С. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ / О. С. Руш, С. В. Войтко. // Вісник Херсонського національного технічного університету. – С. 200–203.

31. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН УКРАЇНА-ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>.

32. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS UKRAINE RELIEF AND RECONSTRUCTION, 2022. URL: https://eu-solidarityukraine.ec.europa.eu/system/files/2022-05/Ukraine-reliefreconstruction_en.pdf.

33. Copenhagen Declaration, 2018. URL: <https://rm.coe.int/copenhagendeclaration/16807b915c>.

34. EU Commission's Recommendations for Ukraine's EU candidate status, 2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissionsrecommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232.

35. Костенко О. М. Концепція протидії корупційній злочинності в Україні потребує нових підходів: основні тези / О. М. Костенко, О. Ю. 2016.

36. Бусол // Публічне право. - 2016. - № 2. - С.143-151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_2_21.

37. Політова А. С. Корупційна злочинність в Україні : стан і тенденції / А. С. Політова // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - 2016. - Вип. 2. - С. 152-162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2016_2_17.

38. Політова, Анна Сергіївна. "ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ЯК ВИМОГА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ." Нове українське право 2. 2022. С.110-117.

39. Процедімова А. М. Застосування і зміцнення інституційного механізму забезпечення європейських стандартів запобігання корупції в Україні / Анастасія Миколаївна Процедімова, 2022. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11635>.

40. Самодай, В., & Ковтун, Г. (2023). КОРУПЦІЯ: ЗАГРОЗИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ СОЦІУМУ. Економіка та суспільство, (49). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-67>

41. ІНДЕКС СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ, 2022. URL: <https://cpi.tiukraine.org/>.

42. Біленко О. А., Боротьба з корупцією як один з головних критеріїв членства України в ЄС. Informational, modern and recent theories of development: міжн. наук.-практ. конф., м. Мадрид, 29 - 31 травня 2023. С. 147-150.

43. Береза, Валерія. "ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В СФЕРІ СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ." EVROPSKÝ POLITICKÝ A PRÁVNÍ DISKURZ: 27.

44. Бояр А. О. Бюджетно-фінансові наслідки інтеграції України в ЕС / А. О. Бояр // Економіка України. - 2015. - № 11. - С. 71-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2015_11_7.

45. Волкова С. С. Проблеми та перспективи входження України до ЄС / С. С. Волкова // Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку : зб. Наук. Ст. за матеріалами І наук. Практ. Конф. З європ. Права, м. Харків, 24 квіт. 2018 р. – Харків, 2018. – С.97–100.

46. Волошин Ю.О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти: монографія / за ред. М.О. Баймуратова. Київ: Логос, 2010. С.428.

47. Волошин Ю.О., Муравйов В.В., Мушак Н.Б. Вступ до права Європейського Союзу. Одеса: Фенікс. 2021.

48. Гладенко О. М. Міжнародно-правове співробітництво України з Європейським Союзом у сфері Спільної зовнішньої політики та політики

безпеки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / О. М. Гладенко; кер. роботи М. А. Дамірлі; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". – Одеса, 2010. С.21.

49. Кравець, О. Особливості правової системи Європейського Союзу та її вплив на правову систему України, 2018. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prav_int_2018_4_11

50. Муравйов В. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравйов, Н. Мушак // Віче. 2013. № 8. С.12-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2013_8_6.

51. Мушак, Н. Б. "Механізм правового регулювання відносин України та Європейського Союзу у сфері захисту прав людини." Бюлетень Міністерства юстиції України 5. 2013. С.5-13.

52. Мушак, Наталія. "Співробітництво України та Європейського Союзу у сфері візової політики." European and Comparative Law Journal 1. 2016.

53. Оцінка інтеграції України до європейського економічного простору: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. О.О. Борзенко ; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Електрон. дані. - К., 2021. С.486. табл., рис. URL: [http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2022/05/Оцінка інтеграції України до ЕЕП.pdf](http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2022/05/Оцінка_інтеграції_України_до_ЕЕП.pdf)

54. Палінчак, Микола Михайлович, et al. "Торговельно-економічне співробітництво ЄС та Україна.". 2017.

55. Плющ Д. С. Зовнішньоторговельні ефекти зони вільної торгівлі України з Європейським Союзом. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини» (29 – 74 Міжнародні відносини). – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2021.

56. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія / І. В. Яковюк. – Харків : Право, 2013. С.760.

57. Яценко О.М. Євроінтеграція України: реалії, проблеми, перспективи: монографія. Харків: Видавничий Дім «Ін Юре», 2013. 468 с.

58. Capik, A. Ukrainian constitutional adjudication framework via Association Agreement towards the European Union [Текст] / Agata Capik // Актуальні проблеми правознавства, 2016. Вип. 1. С.187-190.

59. Single European Act, 1986. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11986U/TXT&from=EN>.

60. Treaty of Nice, 2001. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EN>.

61. TREATY ESTABLISHING A SINGLE COUNCIL AND A SINGLE COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES AND ANNEXED DOCUMENTS, 1965. URL: <http://aei.pitt.edu/5202/1/5202.pdf>.

62. Прихненко М., Бабій Д. Ідея «об'єднаної Європи» в сучасних реаліях функціонування європейського проекту. URL: <https://jhpr.donnu.edu.ua/article/view/6450>.